CONSILIUL SECURITĂŢII STATULUI
DIRECŢIA PERSONAL ŞI ÎNVĂŢĂMÎNT

2505917
D 008712, Vol. 1P25

DESPR

SPIONAJUL şi CONTRASPIONAJUL economic

„Contrar unor păreri — din păcate foarte multe — conform cărora apărarea este datoria exclusivă a specialiştilor în contraspionaj şi a paznicilor întreprinderii, ea este sarcina întregului personal.

Ca să fie cu adevărat eficace, o apărare trebuie să se organizeze pe trei planuri: apărare statică, apărare mobilă şi apărare exterioară.

Apărarea cuprinde cu fiecare zi ce trece mai multe domenii şi se sprijină pe o tehnică din ce în ce mai perfecţionată; valoarea concepţiei ei rezidă deci în originalitatea sa, încontinuu reînnoită.

Pentru a fi acceptate, măsurile de securitate trebuie să fie mai întîi înţelese, iar aceasta este sarcina personalului specializat care trebuie nu numai să le explice, dar să şi arate în ce direcţie se îndreaptă ele şi ce urmări poate avea nerespectarea lor".

CONSILIUL SECURITĂŢII STATULUI
DIRECŢIA PERSONAL ŞI ÎNVĂŢĂMÎNT

SECRET

DESPRE SPIONAJUL ŞI CONTRASPIONAJUL ECONOMIC

SERIA 1379

1971

Traducere realizată de: cpt. CONSTANTIN GÂDEA
cpt. PETRU GHINEȚ

Coperta executată de cpt. EMILIAN GRASU

Lucrarea „Despre spionajul și contraspionajul economic", alcătuită pe baza cîtorva materiale de profil publicate în ultimii ani în Occident, cuprinde două părți distincte.

In prima parte, după un succint istoric al apariției și dezvoltării spionajului industrial, sînt relevate trăsăturile definitorii ale acestuia, luîndu-se ca puncte de referință categoriile, mai bine cunoscute, ale spionajului „clasic". De asemenea, sînt abordate, inclusiv cu sprijinul unor cazuri ilustrative, principalele procedee și mijloace aflate în arsenalul spionajului industrial și se încearcă o oarecare clasificare a persoanelor ce desfășoară o astfel de activitate.

Subliniind scopul prioritar preventiv al apărării și contraspionajului în domeniul economic, partea a doua a lucrării evidențiază o serie de opinii interesante cu privire la metodologia activităților ce trebuie întreprinse pe această linie. Astfel, în lucrare se revine de mai multe ori, într-o formă sau alta, la ideea că practica a impus ca fiind deosebit de eficace în lupta împotriva spionajului industrial metoda „apărării integrate". Prin aceasta se înțelege acea concepție — și măsurile derivînd din ea — în virtutea căreia preocupările pentru propria apărare stau pe același plan de importanță cu celelalte activități ale oricărei unități economice. In aceeași măsură rețin atenția elementele componente ale apărării în viziunea unor specialiști (apărarea statică, cea activă și cea exterioară), precum și o serie de noțiuni din domeniul apărării și contraspionajului și sensurile atribuite acestora.

Abordînd problemele de spionaj și contraspionaj cu referire exclusivă la domeniul economic, lucrarea de față se adresează în primul rînd celor care au sarcini în direcția asigurării securității obiectivelor din această categorie. Într-o măsură importantă ea prezintă însă un interes mult mai larg, lectura sa fiind utilă tuturor celor care au atribuții pe linia apărării datelor și documentelor secrete de stat.

MICĂ ISTORIE A SPIONAJULUI INDUSTRIAL

Spionajul industrial s-a născut din nevoia cunoașterii unor aspecte indispensabile conducerii întreprinderilor. Un comerciant sau un industriaș care nu știe nimic despre pieţele ce îl interesează, clientela care îi cumpără produsele, concurenții săi, ceea ce fabrică ei, procedeele întrebuințate de aceștia și planurile lor de viitor, concurența străină și eventualele noi piețe de desfacere este, mai devreme sau mai tîrziu, sortit să dea faliment. De aici, necesitatea de a face spionaj.

Căutarea de piețe de desfacere și studiul lor sînt posibile prin culegerea a cît mai multor informații ; spionajul începe atunci cînd asemenea informații privesc concurența și cînd aceasta nu vrea să le dezvăluie. Frontiera între căutarea de informații ca o acțiune firească și spionaj este mișcătoare și nesigură. Asta seamănă puțin cu povestea despre casa vecinului : nu este interzis să-i privești pereții, ferestrele sau acoperișul ; dacă ferestrele sînt larg deschise, cu riscul de a da dovadă de prea multă curiozitate, poți privi chiar și înăuntru. Dar, dacă te ascunzi ca să poți observa mai bine, eventual și cu ajutorul unui binoclu, ce se află sau se petrece în casa vecinului, asta este de acum imoral ; iar dacă mai pătrunzi și în casă, ca să vezi mai îndeaproape, intri deja în ilegalitate.

Istoria este plină de agenți secreți.

Marii navigatori care explorau țări necunoscute erau informați despre bogățiile acestora și piețele de desfacere de către agenți secreți.

Cu aproape trei mii de ani înaintea erei noastre, o împărăteasă a Chinei încuraja cultura duzilor și creșterea viermilor de mătase. Dacă chinezii exportau cu plăcere țesături de mătase, făceau în același timp totul pentru a păstra secretul producerii lor. Și l-au păstrat atît de bine, încît spionilor industriali le-au trebuit mai multe secole pînă să reușească să-l descopere. În anul 300 î.e.n., o delegație japoneză sosea în China. Oficial, ea venea să caute țesători care să-i învețe această artă și pe compatrioții ei. De fapt, ea căuta secretul de fabricare a mătăsii. Fără îndoială că a reușit să-l descopere, pentru că, puțin după aceea, Japonia a devenit al doilea producător de mătase din lume.

Puțin mai tîrziu, o principesă chineză s-a căsătorit cu un principe hindus. Pentru a putea duce cu ea faimosul secret, a pus să i se coasă în coafură cîteva gogoși de viermi de mătase, iar în tivul rochiei a ascuns semințe de dud. Curînd, caravane mari încărcate cu mătăsuri, de data aceasta de proveniență indiană, se îndreptau spre Vest.

Împăratul Justinian, care deținea la Constantinopol monopolul comerțului, s-a grăbit și el să-și trimită agenții în China. După patru ani de căutări insistente și de încercări repetate, întorși acasă, ei și-au rupt în fața stăpînului bastoanele goale pe dinăuntru și din ele au scos gogoși de viermi de mătase și semințe de dud.

Cu timpul, secretul a trecut de la Constantinopol în Italia, apoi în Franța, tot sub forma gogoșilor de viermi de mătase și a semințelor de dud ascunse în hainele și bagajele unor pașnici voiajori.

La fel s-a întîmplat și cu furtul secretului de fabricare a cauciucului, a porțelanului etc.

Pînă în secolul al XIX-lea, transferul de secrete prin spionaj se realiza în cazuri izolate. Spionajul industrial nu era, astfel, decît un fel de cercetare mai avansată.

Japonia a fost țara care și-a dat prima seama de rezultatele ce le-ar da o astfel de activitate dacă ar fi bine organizată. Descoperirea mașinilor cu vapori și a cărbunelui a împins repede înainte Europa și America, iar japonezii s-au hotărît să nu rămînă nici ei în urmă. Așa se face că niponii s-au grăbit să plece în țările industrializate ale lumii vechi și noi, în scopul de a se instrui și de a stabili contacte.

Pentru a face aceasta, mulți dintre ei simulau că sînt în căutare de lucru. Mereu cu zîmbetul pe buze, amabili și inteligenți, ei au urcat repede pe treptele ierarhiei noilor meserii și și-au însușit nu numai noțiuni de mecanică, dar și procedee de fabricare a unor produse. Odată înapoiați în țara lor și-au pus în aplicare cunoștințele însușite și, curînd, datorită și existenței mîinii de lucru ieftine, au început să fabrice produse ce concurau țările care îi învățaseră meserie, nu numai pe piețele străine, dar și la ele acasă.

Astăzi, spionajul industrial este o realitate.

O dată cu avîntul luat de energia nucleară, deci și de puterea militară atomică, orice recurgere la război a devenit dificilă, deoarece ea s-ar transforma într-o adevărată catastrofă pentru ambele părți aflate în conflict.

Serviciile de informații ale marilor puteri afirmă că un secret industrial important valorează cîteodată mai mult decît o informație militară. Astăzi, cînd lupta pentru supremație se dă aproape exclusiv pe plan economic, este absolut normal ca spionajul industrial s-o ia înaintea celui militar.

Spionajul industrial poate fi împărțit în trei categorii, în raport cu nivelul la care se desfășoară :

1. Spionajul dintotdeauna al comerciantului care caută informații despre concurentul sau concurenții săi.

2. Spionajul desfășurat de oameni care în timpul războiului au căpătat o oarecare experiență în activitatea de informații

și care, în marea lor majoritate, au devenit „lupi solitari", lucrînd pe cont propriu.

3. Spionajul la scară națională.

În ceea ce privește scopurile pe care le urmărește spionajul industrial, un expert britanic, Peter Hamilton, le menționează pe următoarele :

— profitul personal al unei persoane sau al unui grup ;

— întărirea politicii externe naționale ;

— ameliorarea potențialului național militar, defensiv și agresiv ;

— subversiunea politică sau de altă natură.

Spionajul are la bază ceea ce americanii numesc „need to know" — nevoia de a ști sau necesitatea de a cunoaște — formulă care încearcă să scuze, fără îndoială, trecerea barierei dintre cercetare și spionaj propriu-zis. Studiul piețelor de desfacere trece de multe ori peste această barieră.

Este perfect normal ca un comerciant să meargă să vadă prețurile la care sînt vîndute mărfurile concurentului său. Este, de asemenea, normal ca un reprezentant al unei întreprinderi să se intereseze de prețurile sau condițiile consimțite de către concurență. Tot normal este și ca un industriaș să cumpere și să demonteze aparatul concurentului său, pentru ca să vadă cum merge și dacă e mai perfecționat decît al lui.

Dar nu depășește oare nici o limită acela care invită pe reprezentantul sau vînzătorul concurentului său, pentru a-i sustrage unele informații confidențiale ? Nu trece nici o barieră dacă atrage să lucreze în serviciul său un inginer sau un șef de lucrări de-al concurentului, căruia îi oferă un salariu mai mare, ori dacă trimite pe unul dintre cei mai buni muncitori sau tehnicieni proprii să lucreze un timp la celălalt pentru a-i afla secretele ? Fără îndoială că trece o asemenea barieră, dacă în acest fel încearcă să obțină informații, un plan, un secret oarecare despre sau de la concurent.

Pentru a supraviețui, pentru a putea funcționa cu maximum de randament, o industrie, un comerț au nevoie astăzi de cît mai multe informații. Dacă materia primă și capitalurile constituie carburantul unei afaceri, informația poate fi comparată cu aerul care, combinat cu carburantul, permite mașinii să dea cel mai mare randament.

Informațiile căutate în mod normal și din ce în ce mai organizat sînt, în principal, următoarele :

— De ordin general : studiul piețelor și al noilor legislații ; fiscalitatea ; fluctuațiile comerciale previzibile ; marketingurile ; reacțiile clientelei ; nevoile consumatorilor ; piețele externe etc.

— Cele care vizează concurența : calitatea produselor concurenților ; noile corporații apărute ; rapoartele financiare ; reuniunile acționarilor ; întîlnirile amicale ; studiul obiectelor vîndute de concurenți ; nevoile și posibilitățile de export și de import etc.

Unele întreprinderi, considerînd informațiile de mai sus ca insuficiente, au recurs la căutarea altora și mai detaliate, care, în fapt, nu reprezintă altceva decît spionaj industrial și comercial.

Spionajul industrial cel mai cunoscut este cel care vizează îndeosebi rezultatele unor cercetări.

Paralel, uneori și separat, spionajul industrial de mare sau de mică anvergură poate avea și alte obiective, cum ar fi :

— planurile de investiții sau cifrele anuale de dezvoltare a economiei, atît pe plan național cît și la nivelul unor întreprinderi ;

— intențiile unei țări sau ale unui comerciant în legătură cu noile piețe de desfacere descoperite ;

— identificarea precisă a înalților funcționari sau a unor specialiști de valoare ; posibilitatea de a-i cumpăra, șantaja etc. ;

— descoperirea de informații care ar permite influentarea finanțelor unei țări, a prețurilor de vînzare sau a veniturilor unui fabricant ;

— amănunte asupra situației pieților de desfacere mari sau mici ;

— punctele slabe ale unei piețe sau ale unei afaceri care ar putea permite fuziunea sau încheierea unui acord oarecare ;

— informații privind vînzarea la un preț mai convenabil a unor produse, în prezent și în viitor ;

— identificarea unor eventuali noi concurenți, idei și piețe noi de desfacere, procedee noi de vînzare a produselor etc., înainte ca aceste informații să fie cunoscute pe căi normale ș.a.m.d.

Spionajul industrial se realizează printr-unul din următoarele **mijloace** mai importante :

— *Ascultarea constă în :* încercarea spionului de a se amesteca printre membrii conducerii întreprinderii, în timpul unor reuniuni, întîlniri de afaceri etc. și de a-i exploata în orb ; vizite ale spionului la concurent, sub acoperirea de funcționar obișnuit, anchetator, ziarist, specialist într-un domeniu sau altul etc. ; instalarea de magnetofoane și microemițătoare ; interceptarea pe alte căi a convorbirilor.

— *Filajul* unor reprezentanți ai întreprinderii care interesează, a anumitor ingineri specialiști, a șefului serviciului de vînzări etc., în vederea cunoașterii relațiilor și legăturilor ce ar permite stabilirea punctelor slabe din activitatea concurentului ș.a.

— *Furtul*, începînd cu lista care cuprinde personalul întreprinderii vizate și numerele de telefon interioare și sfîrșind cu planurile, documentele, lucrările de laborator, schemele, organigramele etc.

— *Fotografierea* mașinilor, a personalului la locul de muncă, a situațiilor statistice, a laboratoarelor, a adnotărilor de serviciu, a unor documente sau materiale secrete ș.a.

— *Infiltrarea* unui informator prin intermediul consilierilor externi, al unor persoane care au legături diverse cu personalul întreprinderii respective etc.

— *Coruperea*, adică obținerea de informații prin amenințarea unui funcționar cu divulgarea unei anumite probleme care l-ar putea compromite, prin oferirea de recompense sau a unor situații mai bune, ori prin exploatarea defectelor de caracter (orgoliu, dorință de parvenire, invidie etc.) sau a diferitelor evenimente din viața sa (nemulțumiri, întîmplări nefericite ș.a.).

— *Supravegherea* a tot ce intră și iese din întreprindere : materii prime, produse finite, apeluri telefonice, documente secrete etc.

Metodele spionajului industrial, indiferent că este vorba numai de un studiu al pieților sau de cercetări mai „avansate", sînt identice cu cele pe care le folosesc serviciile secrete și urmează filiera binecunoscută : culegerea de informații, clasarea, evaluarea și utilizarea lor.

— *Culegerea de informații* este rezultatul căutării și obținerii informațiilor, sub toate formele și de la toate sursele, inclusiv, uneori, de la informatori sau spioni.

— *Clasarea* constă în trierea informațiilor și în obținerea, astfel, încetul cu încetul, a unei imagini din ce în ce mai precise în legătură cu posibilitățile de realizare a scopului avut în vedere.

— *Evaluarea*, partea cea mai delicată a operației, trebuie să asigure o apreciere cît mai justă posibil a valorii și importanței unei informații.

— *Utilizarea* informațiilor triate și evaluate cere o vedere de ansamblu, la nivel directorial, asupra unei afaceri. Trebuie să știi nu numai cărui om sau serviciu să faci să-i parvină cutare ori cutare informație, dar și, dacă este cazul, s-o protejezi, căci ea poate fi secretă și, de asemenea, să-i prevezi utilitatea și modul în care va fi folosită.

Spionajul industrial prezintă numeroase avantaje pentru cei care îl practică : duce la o imensă economie de timp și de bani pentru cercetarea științifică ; permite ca pe plan intern să se facă o alegere avantajoasă a produselor realizate în lume și să se fabrice cele mai rentabile din toate punctele de vedere ; în plus, cu unele produse se poate face concurență celor realizate în alte țări, pentru că în costul lor nu intră și cheltuielile pentru cercetare.

În acest sens, cu cîtva timp în urmă a fost arestat un individ care încerca să treacă granița dintr-o țară în alta cu toate planurile sistemului de frînare la sol al unui avion. Desigur că nu se poate spune că este vorba de furtul unui secret deosebit, pur militar, întrucît un asemenea sistem, folosit deja și la construcția altor avioane, tot ar fi fost inventat, mai devreme sau mai tîrziu, de către tehnicienii statului în favoarea căruia fusese săvîrșită sustragerea. Dar, furîndu-se planurile respective, se făcea o economie de cel puțin trei luni de zile de cercetări.

Un alt exemplu : după o analiză minuțioasă a unor produse dintr-o țară europeană, laboratoarele americane au scos în evidență faptul că procedeele de fabricare a lor (care erau rezultatul unor îndelungi cercetări) fuseseră furate din S.U.A. înainte de a fi patentate.

Procedînd în acest fel, firma care sustrăsese secretele de fabricație și-a permis să vîndă produsele respective la un preț mai scăzut (bineînțeles, sub un alt nume sau sub unul asemănător celui inițial), pentru că pe ea nu o costa decît fabricația.

Dacă într-o serie de țări un asemenea gen de spionaj a devenit o afacere de stat controlată de către acesta, în altele, cum este Japonia, spionii industriali lucrează pentru anumiți indivizi.

Filozofia actuală a comerțului și industriei japoneze este următoarea : „Obiectul trebuie ales, descoperit unde este mai bine realizat și îmbunătățit". Iată și un exemplu concret de aplicare a acestei filozofii : aparatele de radio și televizoarele fabricate în S.U.A. au revenit în această țară din Japonia revăzute, perfecționate și mai ieftine.

În ultima vreme, spionii industriali au început să se grupeze pe genuri de industrii. Și cum cei calificați sînt tot mai căutați, japonezii, practici ca întotdeauna, au deschis școli de pregătire a lor. Una dintre aceste școli funcționează lîngă Tokio și este condusă de un fost diplomat.

Asemenea școli au fost înființate și în Suedia și S.U.A., dar, așa cum vom vedea mai departe, aici se învață mai ales arta de a te apăra împotriva spionajului industrial.

CUM ACȚIONEAZĂ SPIONUL INDUSTRIAL ?

Spionul industrial seamănă foarte mult cu spionul obișnuit. Între ei nu există decît două diferențe : în primul rînd, spre deosebire de spionul obișnuit, spionul industrial are enormul avantaj (cel puțin pînă în prezent) că rareori este așteptat la locul faptei, pîndit și încolțit ; el atacă cel mai adesea inocenți lipsiți de apărare. În momentul de față, mai ales în Europa occidentală, „lupul" — spionul industrial — are la dispoziție o multitudine de stîni nepăzite, fără păstori și fără ciini. În al doilea rînd, datorită unei legislații neadecvate, ca să nu spunem inexistente în ceea ce privește spionajul industrial, el nu încalcă decît rareori legea, iar delictele pe care le comite, dacă pe plan moral și financiar sînt grave, pe plan legal nu sînt decît niște greșeli obișnuite, greu de pedepsit.

Evident că această stare de lucruri nu va mai dura mult, căci, așa cum vom vedea în continuare, lumea a început să se preocupe mai mult de apărare, atît din punct de vedere legislativ cît și din punct de vedere individual.

În zilele noastre, spionul industrial operează, în general, în două moduri, asemănătoare cu cele ale lupilor : în haite sau solitar. În cazul din urmă, el își alege victima cam cum și-ar alege lupul stîna. Acest lucru îl poate face fie citind revistele de specialitate, fie observînd de departe o uzină sau o întreprindere nouă.

Apoi, ca și lupul care înainte de a-și alege prada dă tîrcoale stînei, spionul industrial trece la explorarea mai îndeaproape a uzinei. În primul rînd, face unele cercetări de rutină, tatonează puțin sistemele de apărare, iar după aceea își alege victima și modul de obținere a secretului care îl interesează.

Cu cîtva timp în urmă, un expert în problema spionajului industrial a ținut un discurs pe această temă în fața unor industriași dintr-o țară occidentală. Aceștia s-au arătat sceptici față de pericolul real al spionajului industrial și de posibilitățile lui, fapt ce l-a determinat pe expert să le propună să facă o încercare, lăsîndu-i pe ei să aleagă „stîna". Iată ce povestește expertul în cauză : „Unul dintre ei mi-a propus propria sa întreprindere și mi-a promis că n-are să-și prevină în nici un fel funcționarii. A doua zi, am fost condus în fața unei clădiri imense din marmură și crom, cu două sau trei sute de ferestre. Două uși mari din sticlă dădeau spre un hol, unde, în spatele unei mese de recepție, doi funcționari primeau vizitatorii și anunțau diversele servicii despre sosirea lor. La prima vedere, acest gen de apărare părea eficace.

M-am abținut să folosesc metoda clasică de pătrundere într-o instituție, cerînd o întrevedere cu directorul ei, și am făcut mai întîi un ocol al clădirii. Am găsit, astfel, așa cum mă așteptam, o poartă larg deschisă, într-un loc unde se încărcau camioanele. Această poartă ducea spre beciurile și cazanele de încălzit ale întreprinderii, pe care le-am cercetat. Puțin mai tîrziu, după ce am explorat cîteva etaje și am cules diferite informații privind organizarea interioară, am coborît în holul de intrare și în loc să trec, cum se obișnuiește, prin fața biroului de primire, m-am îndreptat direct spre el, cerîndu-le celor doi funcționari de aci să-mi cheme un taxi. În timp ce unul dintre funcționari dădea telefon după taxi, iar celălalt stătea de vorbă cu un vizitator, am întins mîna și le-am luat de pe masă caietul cu numerele interioare de telefon ale conducerii întreprinderii.

Fiecare număr interior de telefon începea cu cifra etajului. În felul acesta am aflat unde se aflau birourile care ar fi putut să mă intereseze.

Polițiștii care au asistat la această experiență au trebuit să recunoască deschis că nu comisesem nici un fel de delict, în afară, poate, de faptul că sustrăsesem caietul cu numerele de telefon interioare, dar asta numai dacă întreprinderea făcea vreo sesizare în acest sens și, bineînțeles, dacă avea dovezi... Dar chiar și dacă fapta mea era dovedită, obiectul sustras nu avea o valoare prea mare și nici nu era un secret deosebit, astfel încît să pot fi tras la răspundere în mod serios".

Utilizarea mijloacelor tehnice în spionajul industrial este mult mai răspîndită decît s-ar crede, iar o dată cu dezvoltarea electronicii aceasta a atins culmi nebănuite.

Acum cîțiva ani, în urma unei scrisori anonime, „New York Telephone Company" a descoperit un fir care făcea legătura între centrala sa telefonică și o casă particulară din apropiere. În casa respectivă, o instalație foarte perfecționată permitea ascultarea convorbirilor dintre mai mult de cincizeci de mii de abonați și chiar înregistrarea concomitentă a cincizeci de astfel de conversații. Operația întreprinsă de poliție în această clădire a scos la iveală faptul că cel care avusese ideea unei astfel de acțiuni era John G. Broady, un „lup solitar", care reușise să convingă doi experți de la compania telefonică menționată asupra avantajelor ce le-ar putea avea realizînd interceptările respective. Procesul care a avut loc a scos în evidență faptul că, în felul acesta, Broady ascultase convorbirile telefonice secrete ale unui mare număr de firme și ale mai multor avocați renumiți. Pentru fapta sa, Broady a fost condamnat la trei ani închisoare.

În 1960, doi agenți ai C.I.A. au debarcat la Singapore, unde aveau întîlnire cu un individ pe care voiau să-l recruteze.

Recrutarea urma să aibă loc într-o cameră dintr-un hotel, pe care agenții au înțesat-o cu tot felul de aparate de ascultare și chiar cu un detector de minciuni ce putea fi acționat de la

distanţă. Cei doi agenţi prevăzuseră totul, în afară de un singur lucru, şi anume, de acela că în hotel consumul de curent electric era limitat şi controlat. Astfel că, supraîncărcînd reţeaua peste limitele ei, agenţii C.I.A. au provocat un scurt circuit care a pricinuit pagube serioase hotelului. Sosind la faţa locului, poliţia i-a arestat pe cei doi americani şi i-a aruncat în închisoare. Acest fapt a înrăutăţit relaţiile dintre Republica Singapore şi S.U.A. şi a scăzut şi mai mult reputaţia C.I.A.

Bineînţeles că incidente de genul celui de mai sus, care au permis să ajungă la urechile opiniei publice informaţii tot mai amănunţite despre folosirea mijloacelor tehnice în spionajul industrial, au mai fost şi vor mai fi. Astfel, într-o sticlă de un litru de „Martini" au fost găsite un emiţător radio şi o scobitoare din metal care-i servea drept antenă, iar în sutienul unei vizitatoare — două camere de televiziune, adevărată capodoperă a miniaturizării.

Progresele înregistrate în domeniul miniaturizării au permis dezvoltarea producţiei de mijloace tehnice folosibile în spionaj, unele dintre acestea vînzîndu-se chiar pe piaţă.

În S.U.A. sînt aproape patruzeci de societăţi industriale care trăiesc din vînzarea de material pentru spionajul electronic. Datorită acestor firme, pe piaţă se găsesc de vînzare microemiţătoare de mărimea unei aspirine şi care seamănă aidoma cu aceasta, emiţătoare de televiziune de mărimea unei cutii ce poate fi ţinută subsuoară, înregistratoare magnetice care intră automat în funcţiune atunci cînd vorbeşte cineva şi se opresc de la sine cînd nu se mai aude nici o voce, brichete cu emiţătoare de radio etc.

Dar, una dintre cele mai ingenioase descoperiri o constituie clasoarele metalice ce conţin camere de televiziune şi care, odată cumpărate de victimă, permit să-i fie transmise toate secretele.

După o demonstraţie practică cu unul din aceste clasoare, guvernul american a deschis imediat un credit de două milioane de dolari pentru scotocirea tuturor sediilor sale diplomatice din străinătate, în scopul descoperirii aparatelor de spionaj electronic. Şi s-au găsit destule, chiar şi în buchetele de flori.

Gama aparatajului de spionaj electronic este foarte largă şi continuă să se extindă. Astfel, astăzi există un aparat foarte perfecţionat, dar destul de scump, care funcţionează în felul următor : înregistrează vibraţiile geamului de la fereastra unei încăperi unde se poartă o discuţie, apoi, printr-un proces complex, aceste vibraţii sînt retransformate în cuvinte, obţinîndu-se astfel discuţia ce interesează.

Tot în acest sens, am mai putea aminti de acel gen de pistol care poate, de la o distanţă oarecare, să plaseze pe o uşă sau pe marginea unei ferestre un microemiţător ; de un aparat care, îndreptat în direcţia unor oameni ce stau de vorbă, permite să le fie ascultată convorbirea de la o distanţă pînă la o sută de metri etc. În aceste condiţii, metoda recomandată cîndva agenţilor de a-şi efectua întîlnirile de preferinţă în parcuri pentru a discuta problemele secrete este perimată. Trebuie să te fereşti de tufişuri, de gropi şi, în general, de tot ceea ce poate ascunde un om sau un aparat.

Pentru urmărirea unor persoane care interesează, există nişte emiţătoare foarte mici. Dacă un asemenea emiţător este lipit de maşina persoanei respective, ea poate fi urmărită de la distanţă fără ca urmăritorii să fie remarcaţi. Alte emiţătoare sînt atît de mici, încît pot fi introduse în mîncarea unei persoane ; dacă emiţătorul a fost înghiţit, persoana respectivă poate fi urmărită ore întregi de la o oarecare distanţă. Totuşi, se exagerează (deocamdată) cînd se afirmă că asemenea emiţătoare permit să se audă ce vorbeşte sau cum digeră alimentele persoana care le-a înghiţit !

Revista mediilor de afaceri americane, „Business Week" [1], apreciază că cifra de afaceri cu aparate de spionaj electronic se ridică la douăzeci de milioane de franci pe an. În această cifră nu intră, bineînţeles, şi salariile spionilor.

---

[1] „Săptămîna afacerilor". (N.R.)

După estimările americanilor, cel puțin trei societăți industriale franceze sînt la nivelul lor în ceea ce privește spionajul electronic.

Dar nu numai aparatajul electronic folosibil în spionaj s-a dezvoltat, ci și cel fotografic. Miniaturizarea aparatelor de luat vederi nu poate fi comparată încă cu cea a aparatelor electronice ; totuși, și unele dintre ele pot fi introduse în buzunarele de la vestă fără să jeneze. Cele mai bune sînt însă aparatele de calibru mare. Acestea permit să se facă fotografii, uneori destul de bune și de la distanțe apreciabile. Majoritatea acestor aparate sînt secrete, iar obiective din categoria celor necesare pentru ele nu se găsesc de vînzare. Unul dintre aceste aparate permite, de exemplu, să se fotografieze o persoană de la o distanță cuprinsă între o mie și o mie două sute de metri. Aparatul în cauză a fost descoperit de un student de la medicină care era pasionat și după astronomie. Acesta, contemplînd într-o seară luna, s-a întrebat dacă, fixînd microscopul la telescop, n-ar putea-o vedea mai bine. Și, astfel, invenția a fost gata ! Astăzi, asemenea aparate foto nu mai servesc doar la fotografierea unei persoane de la distanță. Ele intră în echipamentul tehnic al sateliților „spioni", care, zburînd la o altitudine ce variază între patruzeci și o sută cincizeci de kilometri, fac posibilă reperarea unor obiecte al căror diametru nu depășește un metru ! Spionii industriali se folosesc de aparate pentru a fotografia, de exemplu, anumite documente întinse pe o masă de lîngă o fereastră. Documentele sînt fotografiate fie de la fereastra unei alte clădiri sau dintr-un automobil care trece pe stradă, fie, mai rar, dintr-un avion sau un elicopter ce zboară pe acolo la distanță mică de pămînt.

Societatea germană „Mercedes" afirmă că publicarea prematură a fotografiilor unui nou model de autoturism al său a făcut-o să piardă trei milioane de mărci. Fotografiile au fost făcute de la mare distanță, iar publicarea lor înainte de a se deschide Salonul automobilului de la Frankfurt pe Main, unde a fost prezentat noul model, a provocat anularea mai multor

mii de comenzi pentru vechiul model, ceea ce a dus la o pagubă considerabilă pentru firmă.

În timpul unei parade a modei, poliția a arestat o vizitatoare care avea ascuns în poșetă un aparat fotografic miniatural, iar o alta a fost expulzată pentru că deschisese o fereastră a salonului unde se făcea prezentarea.

Anul 1968 reprezintă începutul unui nou tip de spionaj industrial, ce urmărește cu deosebire să intre în posesia informațiilor pe care le conțin ordinatoarele.

Într-un articol dintr-o revistă științifică a fost inserată precizarea că printr-un fel de radar „de adîncime" s-ar putea citi de la distanță conținutul memoriei calculatorului electronic. Ideea este deocamdată mai degrabă de domeniul fanteziei. Totuși, nu este exclus ca ea să devină realitate.

După cum se știe, documentele pot fi ferite de fotografiere cu ajutorul unui colorant invizibil care le înnegrește sau le schimbă culoarea atunci cînd sînt sustrase de neinițiați din dosarele lor. Dar nu există, după cît se pare, nici un mijloc de a se afla dacă informația din interiorul unui calculator electronic a fost consultată, înlăturîndu-se orice urmă. Acesta este un argument destul de serios împotriva construirii de grile de calculatoare în toată țara, care să ducă la un calculator central.

Scurgerile de informații din mașini în care se concentrează date secrete sînt foarte periculoase. Aceste mașini sînt dispozitive fotografice sau magnetice care conțin documente, rapoarte științifice, texte de brevete, date de natură politică ori polițienească etc. Documentația este obținută cerîndu-i-se mașinii să furnizeze benzi magnetice referitoare, de exemplu, la cultura fasolei dintr-o țară oarecare prin folosirea îngrășămintelor nitrofosfate sau informații privind toți criminalii cu o înfățișare asemănătoare unui portret robot. Este evident că dacă o copie de pe codurile sau înregistrările unei asemenea mașini încape pe mîna unui concurent ori adversar, consecințele pot fi dintre cele mai grave.

Furtul informațiilor nu este, desigur, singura direcție a activității spionilor industriali.

Astfel, în ultimii ani au fost semnalate numeroase cazuri de furturi de prototipuri ale unor noi tuburi electronice, mostre de sticlă, machete de avioane și chiar culturi de microbi !

De exemplu, furtul unei culturi de microbi de la societatea „American Cyanamid Corporation" a cauzat acesteia prejudicii evaluate la circa 265 milioane de dolari. Procesul care a urmat a scos în evidență faptul că această cultură a fost adusă din S.U.A. în Italia în interiorul unor țigări speciale, în care fuseseră create și niște compartimente pentru microfilme.

Recordul furtului de informații a fost bătut la o societate de vopsele din apropierea Londrei, unde o sută cincizeci de kilograme de dosare au fost furate într-o singură noapte. Vinovații n-au fost descoperiți niciodată. Presa din acea vreme arăta că documentele furate se refereau la un nou tip de vopsele deosebit de rezistente la căldură și folosite în industria aeronautică.

Au fost descoperite însă și furturi de lucruri mai bizare decît dosarele unui fabricant de vopsele.

La Londra, de la firma „Topper Ltd" a fost furată lista clienților care cumpărau peruci. Asta a fost, probabil, opera unei sinistre organizații internaționale compusă numai din bandiți cu chelie...

Recent, populația unei țări a fost avertizată, nu se știe de ce, împotriva furtului de către spioni a unor mostre de sol și de apă de rîu.

Se întîmplă, mai ales în S.U.A., ca mașina unui industriaș sau om de afaceri important să fie furată și apoi restituită. Scopul urmărit de hoți este acela de a instala aci un microemițător, care să transmită apoi la distanță tot ce se vorbește în mașină.

Au fost, de asemenea, cazuri și de furturi de salopete : analiza prafului adunat de pe ele poate furniza informații precise asupra a ceea ce se face într-un laborator sau atelier secret.

Mai mult, au fost furate chiar și unele dosare ale contraspionajului industrial : hoții voiau, probabil, să se informeze asupra metodelor de acțiune ale adversarilor lor.

Care sînt modalitățile de acțiune ale spionului industrial ?

Singur sau în bandă, acesta acționează în două moduri : sau „vînează" informația și așteaptă apoi clientela pentru ea, sau caută întîi clientul care să-i indice ce-l interesează și abia după aceea trece la treabă. „Lupul solitar" are tendința să vîneze, în timp ce „lupii organizați" caută mai întîi clientela.

Cîteva cazuri redate în continuare vin să ilustreze unele dintre aceste modalități de acțiune. [1]

În 1965, o importantă firmă din Londra a înștiințat un organism „specializat" că ar da mult să cunoască amănuntele unei fuziuni proiectate între două întreprinderi concurente, Y și Z. Organismul solicitat, care avea birouri la Londra, Glasgow și Manchester, face o primă recunoaștere de rutină la firma Z. În ce constă, de regulă, o asemenea recunoaștere? Iată, pe scurt, schema ei de principiu : organismul în cauză întocmește (dacă nu cumva îl are deja pregătit) un dosar cuprinzînd sistemul de organizare și cel financiar al întreprinderii vizate ; culege orice fel de informație care ar prezenta un interes oarecare în legătură cu situația sa pe piața internă sau externă ; notează anumite date sau concluzii reieșite din dările de seamă ale acționarilor, din bilanțurile ori statisticile asupra nivelului producției sau vînzării ; trimite un „comando" să facă o explorare „geografică" a sediului central și, dacă este cazul, chiar a unor filiale. Acest „comando" nu încearcă niciodată să intre imediat în interiorul obiectivului vizat. El se informează mai întîi despre programul de lucru al personalului, numărul funcționarilor, obiceiurile lor, cantinele unde servesc masa, supra-

[1] Unele dintre aceste cazuri sînt relatate succint și în lucrarea „Aspecte ale spionajului industrial", editată de Institutul central de documentare tehnică, București, 1970. (N.R.)

veghează plecările și venirile unor oameni în timpul programului sau după acesta etc. Se interesează apoi de sistemul de comunicații existent (cine sînt curierii, cum se fac transportul corespondenței, comunicările telefonice etc.), identifică mașinile funcționarilor, încearcă să depisteze cadrele cărora le cunoaște adresele sau numerele de telefon ș.a.m.d. Această supraveghere poate să dureze mai multe zile, dar nu se prelungește niciodată prea mult timp, pentru ca să nu atragă atenția. Ea permite aproape întotdeauna să se afle amănunte interesante : de exemplu, existența unui decalaj important între ora de terminare a lucrului unui cadru și cea de sosire acasă.

În cazul firmei Z, spionii dispuneau de relativ puțin timp, fuziunea putînd să aibă loc de la o zi la alta.

„Comandoul" la care ne referim a observat că, la ora prînzului, în jur de trei sute de funcționari ieșeau de la cantină. Cînd se relua lucrul, controlul era aproape inexistent. „Comandoul" a hotărît deci să încerce să facă o pătrundere în clădirea firmei. Și, într-adevăr, chiar a doua zi, o tînără îmbrăcată într-o rochie ușoară și cu capul descoperit s-a amestecat printre funcționarii care ieșeau de la cantină. Misiunea ei era să identifice toate ieșirile din clădire, vestiarele și toaletele și, dacă era posibil, să împingă cercetările pînă la biroul directorului. Cunoștea numele principalilor funcționari și știa și etajele unde se aflau birourile lor. Timp de aproape o oră s-a plimbat încoace și încolo prin clădire și și-a făcut unele adnotări într-un carnețel. Nimeni nu i-a acordat nici cea mai mică atenție. O singură dată doar a greșit o ușă și a nimerit într-un birou în care lucrau trei persoane.

— Vă rog să mă scuzați, a spus ea calm. Sînt angajată de curînd și cred că am greșit etajul. Vreau să merg la directorul general.

— Un etaj mai sus, domnișoară, i-a răspuns unul dintre funcționari. Dacă vreți, vă conduc.

— Nu, mulțumesc. Sper să mă descurc și singură.

A urcat deci un etaj mai sus și a intrat în biroul secretarei directorului general. Secretara tocmai atunci se afla la șeful ei, pe care tînăra noastră l-a observat prin ușa întredeschisă. Cînd a terminat de dictat, directorul general i-a atras atenția secretarei că în biroul ei se află cineva. Secretara a revenit în birou și tînăra i-a spus :

— Bună ziua. Vreau să merg la domnul Untel...

— Ați urcat un etaj mai mult. Biroul dînsului se află exact sub noi.

În timpul cît secretara se afla la șeful ei, tînăra la care ne referim observase pe birou un dosar pe care scria „Contract de fuziune", iar în mașina de scris electrică un text bătut cu grijă pe o hîrtie groasă și lucioasă ; „fără îndoială, s-a gîndit ea, faimosul contract".

Explorarea dăduse roade : ea permisese să se afle că contractul respectiv era pe punctul de a fi examinat și apoi semnat în următoarele zile.

În concluzie, trebuia acționat repede.

Chiar în aceeași zi, secretara directorului general a primit un telefon, care i s-a părut că era din interiorul clădirii, pentru că cineva i-a spus : „Aici serviciul de întreținere. Nu găsesc numărul mașinii dv. de scris, domnișoară. Nu vreți să mi-l dați ?" Secretara i-a dat informația cerută și nu s-a mai gîndit la asta.

A doua zi, directorul care se ocupa cu cumpărarea de mobilier și de mașini de scris a primit și el un telefon :

— Aici compania Machinestruc. Ni s-a semnalat un mic defect la ultimele noastre modele. Am vrea să știm dacă dumneavoastră aveți mașini de scris cuprinse între cutare și cutare număr, căci la ele s-a comis greșeala. Dacă aveți așa ceva, o să treacă un tehnician de-al nostru să facă rectificările necesare : asta vă va feri să aveți necazuri mai tîrziu.

— O nimica toată : durează doar cîteva minute. Și directorul i-a făcut legătura cu adjunctul său care, verificînd lista,

a găsit că o maşină de scris din cele specificate ca avînd defecte se găsea la secretara directorului general.

— Rămîneţi la telefon, a spus directorul adjunct necunoscutului, vă pun în legătură cu secretara.

Aceasta i-a dat întîlnire tehnicianului a doua zi dimineaţa. La ora fixată, o camionetă a sosit în locul de parcare rezervat vizitatorilor. Din ea a coborît un muncitor îmbrăcat într-o bluză cu iniţialele firmei reparatoare. Acesta şi-a scos un caiet din buzunar pe care s-a făcut că-l consultă, apoi, punîndu-şi lada cu instrumentele de lucru pe masa din biroul de primiri, a cerut să fie înştiinţată de venirea sa domnişoara... (secretara directorului general). Funcţionara de la biroul de primiri i-a dat telefon şi, la încuviinţarea ei, i-a arătat pe unde putea să ajungă la biroul acesteia.

Secretara era singură în birou.

— Aveţi mult de lucru ? a întrebat ea.

— Nici cinci minute, domnişoară.

— Atunci, daţi-i drumul !

Mecanicul a ridicat capacul de la maşină şi a căutat un mic şurub, pe care l-a înlocuit. Apoi, ca din greşeală, cînd să închidă maşina, a rupt panglica.

— Îmi pare foarte rău, domnişoară, v-am rupt panglica. Dar nu-i nimic, vă pun alta în loc.

În cîteva secunde, totul a fost pus la loc şi mecanicul a plecat cu panglica ruptă, de pe care spionii au reconstituit contractul încheiat.

Alţi spioni, veniţi din S.U.A., au acţionat altfel. Ei aveau doar un singur scop : să culeagă cît mai multe informaţii posibile asupra unui detergent nou fabricat de o uzină scoţiană.

Aceasta se afla într-un loc izolat, la nord de Glasgow, între nişte dealuri ; deci, greu de investigat. După o scurtă recunoaştere preliminară, spionii s-au instalat la Londra. Apoi şi-au închiriat un birou format din trei camere, foarte luxos, pe Regent Street ; au zugrăvit camerele şi le-au mobilat din nou, după care s-au apucat să angajeze personal : două dactilografe,

o telefonistă, un curier. Pe holul de la intrare au pus o placă frumoasă din alamă pe care au scris : „Anglo-American Employment Agency, etajul I".

De acum nu le mai rămînea decît să publice în ziar anunţul pe care şi-l pregătiseră cu mult înainte, ce făcea cunoscut că o firmă americană caută spre angajare un inginer. Urmau apoi condiţiile de angajare : plata transportului de mutare pentru el şi întreaga familie şi un salariu de trei ori mai mare decît al unui inginer englez de aceeaşi categorie, la care se adăugau maşină şi locuinţă la vilă în S.U.A. etc.

Anunţul se adresa, bineînţeles, inginerilor din branşa cerelor din care făceau parte cei de la firma ce îi interesa pe spioni. Au răspuns pozitiv anunţului din ziar un număr de opt ingineri. Spionii nu se grăbeau, aşa că, înainte de a-i invita pe rînd la Londra, le-au trimis la fiecare cîte o scrisoare în care le cereau informaţii asupra studiilor şi vechimii lor în muncă.

Apoi, rînd pe rînd, cei opt ingineri s-au deplasat la sediul firmei americane din Londra, unde domnul Smith, directorul lui „Anglo-American Employment Agency", împreună cu un care domn Robinson, inginer şef, i-a primit cu multă căldură. Fiecare dintre cei opt ingineri scoţieni a auzit atunci spunîndu-i-se că firma căuta pe cineva care în cel mult trei ani să poată să-i devină director. Conversaţiile pe această temă, întrerupte de cîte o masă copioasă la un restaurant luxos de alături, durau între şase şi şapte ore. Seara, candidatul era dus la hotel şi i se dădea de înţeles că firma avea nevoie de cîteva săptămîni pentru a examina cazul său, după care se despărţeau ca prieteni buni.

Săptămînile treceau, dar candidaţii nu primeau nici un răspuns referitor la angajarea lor... Apoi, într-o zi, după aproape un an, piaţa europeană a fost inundată cu produse de provenienţă americană asemănătoare celor fabricate de uzina scoţiană.

Experţii britanici în contraspionaj industrial i-au interogat îndelung pe cei opt ingineri scoţieni şi au luat-o pe filieră. La adresa din Regent Street ei au descoperit că biroul firmei „An-

glo-American Employment Agency" fusese abandonat la o lună după convorbirea cu cel de-al optulea inginer. Experții au aflat, de asemenea, că o agenție anglo-americană cu o astfel de denumire era necunoscută în S.U.A.

Fără a fi conștienți de greșeala pe care o comiteau, cei opt ingineri dezvăluiseră secretele de fabricație ale firmei la care lucrau. Nu și-au dat seama de acest lucru pentru că nici unul dintre ei nu fusese interogat asupra întregului proces de producție, pe care spionii l-au reconstituit punînd cap la cap informațiile obținute din cele opt interviuri. Experții consultați au ajuns la concluzia că cea care se făcea răspunzătoare de această situație era conducerea firmei scoțiene, întrucît ea nu se preocupa de soarta personalului din subordine, inginerii fiind nemulțumiți de serviciul lor.

Despre modul de a acționa al spionilor industriali vorbește și cazul care urmează.

În 1965, un tînăr bine îmbrăcat și amabil a intrat în biroul vicepreședintelui unei firme americane. Fusese anunțat ca reprezentant al unei ambasade străine, dar arăta ca un american veritabil. A spus că țara sa e interesată în achiziționarea unei mașini din programul de producție al firmei, despre care s-a aflat dintr-o publicație privind un congres industrial ce avusese loc cu puțin timp înainte. Americanul era și el interesat în vînzarea acesteia, dar a menționat că trebuie obținută mai întîi aprobarea de export. Spre sfîrșitul discuției, tînărul vizitator și-a aruncat o privire pe birou și a remarcat o fotografie care îl reprezenta pe vicepreședinte cu o undiță în mînă, în cîrligul căreia atîrna un păstrăv uriaș. „Ce captură prețioasă", a exclamat vizitatorul, după care a început o discuție despre pescuit. A reieșit că tînărul diplomat era un pescar tot atît de pasionat ca și interlocutorul său. S-au creat astfel afinități sufletești, care l-au determinat pe vicepreședinte să-l invite pe tînăr la el acasă. Acesta și-a exprimat bucuria de a putea cunoaște atmosfera din casa unei familii americane. A venit cu soția și, cu ocazia unor invitații ulterioare, a făcut cunoștință cu o serie de oa-

meni de afaceri. Le punea deseori întrebări, în modul cel mai natural cu putință, despre viața și munca lor. Mai tîrziu, el l-a rugat pe noul său prieten să-i descrie mai amănunțit din punct de vedere tehnic calitățile noii mașini, precum și ale unor produse asemănătoare ale firmei. Dar, ulterior, a declarat cu nonșalanță : „Afacerea nu va putea fi, din păcate, încheiată imediat. Știți, durează cam mult acest du-te-vino al hîrtiilor. Am, probabil, și eu partea mea de vină în această întîrziere...". În sfîrșit, totul părea că s-a aranjat. Înainte de încheierea contractului, cei doi s-au mai întîlnit încă o dată într-un restaurant. După un schimb de cuvinte cu privire la mărimea impozitelor pe venit în S.U.A., tînărul diplomat a început să vorbească mai încet, orientînd discuția spre o altă temă : „Am o mică încurcătură. Șeful meu ar dori să afle cîteva detalii despre o altă mașină pe care o produceți. E vorba de proiectul acela pentru armată..."

Vicepreședintele s-a îngrozit. Știa că această chestiune era un secret militar și i-a spus-o interlocutorului. „Da, da, știu asta. Dar fără această informație nu pot semna contractul. Cred că nu doriți să se întîmple acest lucru. Sîntem doar prieteni. În afară de aceasta, m-ați ajutat atît de mult în ultimele șase luni..."

Acesta este un caz reprezentativ pentru modul în care se face spionaj economic. Lipsesc total picanteriile dramatice — împușcături, amenințări, situații încurcate. Potrivit acestor metode moderne de spionaj, agentul lucrează cu tact, fără a supralicita, așteptînd clipa prielnică în care poate intra în posesia informației dorite, fără prea multă tevatură. În timpurile noastre, spionii sînt simpatici, au maniere și simțul umorului, se poartă ca adevărați „oameni de societate". În alte timpuri, spionajul constituia un mic univers, pestriț și pitoresc, cu eroi solitari și aventurieri. Astăzi a devenit aproape o mișcare socială, la care poate participa oricine. În Occident, spionajul particular și de stat a devenit o mare industrie, în care își duc existența cele mai ciudate concerne sau grupări și care înglo-

beazã aproape toate domeniile activităţii umane. A căpătat, ca şi războiul, un caracter total.

În prezent, multe dintre secretele serviciilor oficiale de informaţii au devenit noţiuni cunoscute. Aproape fiecare copil de şcoală ştie ce înseamnă microfilm, instalaţii de ascultare, reţele de spionaj, agenţi sau ascunzători. Literatura poliţistă, precum şi celelalte mijloace de informare contribuie la aceasta. Mijloacele de informare în masă (mass-media) aduc astfel, implicit, un serviciu organelor de informaţii ale fiecărei ţări, făcînd cunoscute cu promptitudine noutăţile în materie de mijloace şi metode de spionaj la scară internaţională. În aceste condiţii, este totuşi un miracol că spionajul economic şi-a păstrat capacitatea de a acţiona în umbră, fiind mult mai puţin expus pericolului de a fi descoperit. Există, pînă acum, relativ puţine cercetări cu privire la spionajul economic şi aceasta, credem, datorită lipsei unor metode adecvate de descoperire a lui. Din aceste motive, este explicabil că statele şi întreprinderile particulare investesc tot mai mult capital în crearea unor organizaţii de prevenire, convinse fiind că poliţia şi organele oficiale competente nu mai pot face faţă amploarei pe care o cunoaşte în ultimii ani culegerea de informaţii economice.

CINE SÎNT SPIONII INDUSTRIALI ?

Este posibil ca mulţi oameni să se întrebe cine sînt spionii industriali, din ce medii provin ei, care sînt coordonatele personalităţii lor. Să încercăm să răspundem !

Din cazurile renumite de delaţiune a informaţiilor în domeniul economic se poate trage concluzia că la cercetările şi datele cu adevărat preţioase au acces mai ales cei care fac parte, ca persoane specializate, din infrastructura unei întreprinderi. Numai specialiştii sînt capabili să aprecieze corect importanţa unor complicate proiecte de cercetare. Această stare de lucruri nu-i împiedică însă nici pe unii profani să-şi încerce norocul în descoperirea diferitelor secrete de producţie din economie. Se folosesc în acest scop de toate mijloacele tehnice perfecţionate aflate şi în arsenalul serviciilor de informaţii, corup persoane ce au acces la date şi documente secrete, instalează microfoane miniaturale în săli în care au loc discutii concludente, fac fotografii etc.

În lumea spionilor de profesie se procedează cu multă grijă la camuflarea adevăratei identităţi a agenţilor. De cele mai multe ori, ei lucrează sub nume false, cu un trecut inventat, dar întocmit cu minuţiozitate. La transmiterea informaţiilor acţionează cu multă prevedere. Pentru a procura informaţii cu adevărat utile, ei sînt bine instruiţi şi antrenaţi în folosirea mijloacelor tehnice.

Și acum, pentru argumentarea afirmațiilor de mai sus, să dăm cîteva exemple.

Un caz care a făcut vîlvă în lumea occidentală este cel al unui renumit chimist, dr. Robert S. Aries, urmărit pentru spionaj economic de poliţiile din S.U.A. şi Elveţia. A fost eroul principal într-un proces de despăgubiri, în care s-a făcut cunoscut că dr. Aries a furat unei firme americane secrete de producţie în valoare de 21 milioane de dolari. El lucrase în S.U.A. pentru mai multe întreprinderi americane în calitate de consilier.

Conform afirmaţiilor uneia din aceste firme, Aries a sustras o serie de culturi de microorganisme, precum şi date privind diferite procese de producţie cu caracter strict intern, din domeniul industriei medicamentelor. S-a constatat că aceste informaţii au fost puse la dispoziţia unor firme ce aparţineau lui Aries şi partenerilor săi de afaceri sau care erau controlate de către aceştia.

Firma lezată i-a dat în judecată pe Aries şi pe partenerii săi, iar Curtea Federală din Hartford l-a condamnat pe chimist la plata unei despăgubiri de 21 milioane de dolari. Pînă în prezent nu s-a plătit nimic din această sumă. Tot prin hotărîre judecătorească, doctorului Aries şi partenerilor săi le-a fost interzisă valorificarea informaţiilor în posesia cărora au intrat. Între timp, Aries părăsise însă S.U.A., cu destinaţia Elveţia. S-a stabilit apoi în Franţa, unde şi-a brevetat invenţiile sustrase. El a putut proceda astfel, deoarece învinuirile ce i s-au adus în S.U.A. nu constituiau delicte în Franţa şi Elveţia.

Iată şi un alt caz :

In lumina stridentă de neon a localurilor de noapte din piaţa Pigalle a fost arestat într-un hotel un om înalt, cu trăsături aspre : Herbert Steinbrecher. În buzunarele sale s-a găsit o pungă cu bomboane. Duse la laborator, în interiorul bomboanelor s-au găsit microfilme. Aceasta a întărit convingerea că omul era agent, şi anume, unul profesionist. A urmat o lungă cercetare a cazului, încheiată cu trimiterea lui Steinbrecher în justiţie şi condamnarea lui la doisprezece ani închisoare. Deşi pro-

cesul s-a desfăşurat cu uşile închise, s-au aflat amănunte în legătură cu activitatea lui.

Acesta era inginer, avea 32 de ani şi executase cca 30 de misiuni de spionaj economic în străinătate, ocupîndu-se, printre altele, şi de aflarea secretelor de fabricaţie ale avionului „Concorde". Printre cei pe care i-a contactat s-a aflat şi un tehnician de aviaţie pensionar. Cînd tînărul inginer a început să-i pună tot felul de întrebări strict tehnice, acesta a devenit bănuitor şi a anunţat poliţia. Steinbrecher însuşi a declarat apoi că în calitate de angajat al unei uzine de avioane a cules informaţii cu privire la procese de producţie, proiecte în stadiu de realizare şi zboruri de încercare a unor prototipuri. Cînd a fost reţinut, tocmai se întorsese în Franţa pentru a organiza în sudul ţării o nouă reţea de agenţi. Dispunînd de o experienţă bogată în ceea ce priveşte Franţa, după ce aflase o seamă de secrete din industria chimică şi din cea a construcţiei aparatelor de precizie, a devenit prea sigur de sine şi imprudent. Steinbrecher avea temeinice cunoştinţe tehnice, cunoştea limbajul tehnicienilor şi, datorită înfăţişării sale comune, nu atrăgea atenţia.

Arestarea lui Steinbrecher s-a făcut prin intermediul belgienilor. Contraspionajul belgian a găsit firul care ducea la Steinbrecher şi la ceilalţi agenţi din Franţa. Acest fir era Jean Paul Soupert, elveţian de origine, cetăţean luxemburghez, cu domiciliul la Bruxelles. Era de profesie inginer chimist. Pensionar, nu părea să aibă alte surse de venituri. Rămîneau însă inexplicabile călătoriile sale dese în străinătate, precum şi caracterul de îndestulare pe care-l dovedea.

Dar abia la 19 februarie 1964 lucrurile au luat o întorsătură interesantă : într-un hotel din Bruxelles, Soupert s-a întîlnit cu un oarecare Hans Olaf Dietrick. Sub acest nume nu se ascundea altcineva decît însuşi Herbert Steinbrecher. Pentru a pune capăt jocului lui Soupert, belgienii au intervenit, cerînd explicaţii.

Soupert a declarat că, aflîndu-se în dificultăţi financiare, i-a scris unui prieten dintr-o altă ţară, solicitînd ajutor pentru

obținerea unui post de profesor. Nu a ocupat un asemenea post, în schimb a fost contactat de doi agenți care l-au convins să le furnizeze informații contra unor sume considerabile de bani. Cei doi i-au aranjat convorbiri cu conducătorii diferitelcr întreprinderi. Cu această ocazie, i s-au propus unele afaceri, care nu numai că îi aduceau venituri suplimentare, dar serveau în același timp și ca acoperire pentru operații mai suspecte.

Începînd de atunci, el a transmis agenților respectivi un mare număr de rapoarte despre nivelul tehnic al industriei chimice din mai multe țări occidentale. S-a bazat în întocmirea acestor rapoarte pe propriile cunoștințe, pe documentațiile tehnice deja publicate, precum și pe cele aflate de la prieteni care erau specialiști în alte domenii tehnice. A vizitat întreprinderi din Franța și Italia, a luat parte la conferințe în Belgia și R. F. a Germaniei, întocmind apoi rapoarte din care se puteau extrage informații utile. Mai tirziu, el a fost instruit în domeniul fotografierii secrete și a primit bani pentru cumpărarea unui aparat cu care putea fotografia documente.

I-a fost înmînată o carte, „Noul univers", prevăzută cu o despărțitură secretă, precum și o servietă cu o ascunzătoare la fel de ingenioasă. De asemenea, i s-au dat cîteva adrese la care puteau fi expediate ilustrate cu comunicări cifrate. Veniturile sale au crescut, iar toate cheltuielile suplimentare îi erau decontate.

După cum a declarat el însuși, a fost folosit mai tirziu drept curier pentru alți agenți din Vest. A început să transporte microfilme ascunse în sticluțe de vopsea și în tuburi de pastă de dinți. Obișnuia să ia un anumit tren expres, iar în timpul călătoriei mergea de mai multe ori la toaletă, în scopul de a masca obiectele pe care le avea de transmis : în spatele caloriferului de la toaletă era o ascunzătoare în care Soupert punea conteinerele cu microfilme. Pentru a da de înțeles celor în cunoștință de cauză că ascunzătoarea conține „mesaje", el făcea un semn la marginea prosopului și arunca în coșul cu hîrtii ambalajul de la o ciocolată de un anumit sortiment. Cînd trenul

ajungea în localitatea prestabilită, ascunzătoarea era golită de conținut.

Printre agenții care-i dădeau microfilme lui Soupert se afla și Steinbrecher. Ei s-au întîlnit de mai multe ori în Belgia, Franța și Germania occidentală. În acest timp, Soupert a început să-și facă griji în legătură cu activitatea sa. Nu-i plăcea că trebuia să transporte material secret de la unii la alții, pentru că nu avea posibilitatea să vadă conținutul microfilmelor. Nu avea nimic împotrivă dacă era vorba de spionaj industrial, dar îi era teamă să nu fie vorba de secrete militare, în care nu dorea să fie implicat, deoarece știa că în acest caz pedepsele sînt mult mai aspre. Cînd se hotărîse, în sfîrșit, să renunțe, a fost reținut și interogat de serviciul de contrainformații belgian, făcînd declarații amănunțite în legătură cu activitatea sa.

Jean Paul Soupert nu arată deloc ca un agent secret, așa cum sînt ei descriși în romane. Este mic de statură, poartă ochelari și nu este prea elegant îmbrăcat. Soupert este însă un om inteligent, pe cît de prevăzător pe atît de viclean. În Belgia nu i s-a intentat proces pentru că după legile belgiene faptele sale nu constituiau delicte și nici nu puteau fi încadrate în infracțiunea de spionaj. După multe discuții și ședințe, serviciul de contrainformații belgian a reușit să-l convingă pe Soupert să declare tot ce știa. Cu aceasta, rolul lui nu s-a terminat însă. După cîtva timp de la mărturisirea lui, în Anglia a avut loc un proces de spionaj economic în care Soupert a compărut ca martor împotriva a doi angajați ai firmei „Kodak", acuzați de „acțiuni contra intereselor firmei", în care scop ar fi primit de la Soupert 90 de lire. După opt zile de dezbateri, cei doi funcționari au fost declarați nevinovați și puși în libertate. Dar, întrucît fuseseră concediați, au amenințat firma „Kodak" în fața instanței că vor face recurs pentru învinuire nedreaptă. Aceasta a făcut ca adevărul să iasă la iveală.

Cei doi au fost trimiși în judecată ca urmare a informațiilor furnizate de belgieni agenției britanice M.I.S., ai cărei reprezentanți au apărut în proces ca acuzatori. Procurorul a arătat că

Soupert ar fi primit instrucțiuni de a lua legătura cu unul din cei doi funcționari în Anglia și că ar fi primit de la acesta date despre emulsii, mijloace antistatice și procedee necunoscute de developare. Ca martor al acuzării, Soupert a trebuit totuși să recunoască faptul că firma „Kodak" i-a pus la dispoziție cinci mii de lire pentru a depune mărturie împotriva celor doi acuzați. Apărarea a putut să demonstreze că Soupert a fost agent dublu și că el a încercat să intre în grațiile autorităților britanice, declarîndu-se de acord să facă depoziții pentru firma „Kodak", care l-a și răsplătit pentru acest serviciu.

Faptul acesta a produs murmure în sală, mai ales în rîndurile ziariștilor prezenți. Cînd lumea s-a liniștit, doctorul Soupert dispăruse. Asta se petrecea în februarie 1965.

Nimeni nu l-a mai văzut de atunci. La 22 mai 1965, cotidianul „Times" reproducea, în legătură cu această afacere, răspunsul procurorului general la o întrebare pusă în Parlament : „Nu încape nici o îndoială că în țara noastră a operat și operează și acum o vastă organizație de spionaj industrial. Dar această afacere n-a fost încă clarificată, cel puțin pentru moment".

După ce a fost „returnat" de poliția belgiană, Soupert a fost folosit, după cum am văzut, de poliția franceză în descoperirea lui Herbert Steinbrecher.

După arestarea lui Steinbrecher, Direcția securității teritoriului a trimis tuturor industriașilor care puteau fi pîndiți de un pericol asemănător cîte o broșură intitulată „Spionajul, o realitate". Iată ce se arată, printre altele, în această broșură în legătură cu spionajul industrial :

„Publicul continuă să creadă că obiectivele pe care le au în vedere spionii sînt pur militare. Această concepție a fost depășită încă înainte de a începe cel de-al doilea război mondial, ea fiind în întregime falsă. Spionul din zilele noastre se interesează de o gamă foarte variată de informații. În general, orice element din viața unei națiuni poate interesa un serviciu de informații, dacă îl ajută în evaluarea puterii ei de război în caz

de conflict sau în obținerea unui oarecare profit din progresele sale științifice, eventual la prețuri cît mai mici.

Uneori, spionului îi este foarte ușor să obțină informațiile care îl interesează prin niște procedee obișnuite și legale. Țările occidentale sînt foarte vulnerabil din acest punct de vedere. Revistele noastre tehnice, congresele, radioul, televiziunea, oferă uneori date foarte interesante pentru cine vrea să investigheze un domeniu sau altul de activitate.

Bineînțeles că spionul se va interesa mai ales de domeniile științifice în care țara pe care o slujește este într-o stare de inferioritate. Dar nu trebuie să tragem de aici concluzia că S.U.A. sau U.R.S.S. n-ar mai avea ce învăța de la alte țări. Spiritul științific nu alege. În știință, tehnică, în economie, în general, spionajul dispune deci de un cîmp vast de investigații".

Tot în această broșură se arată ceva mai departe :

„Nu toate persoanele ce lucrează într-un obiectiv științific sau de altă natură interesează în aceeași măsură serviciile de informații, ci mai ales cele care sînt apreciate că pot să le furnizeze datele ce prezintă interes pentru ele. Acestea sînt cele care fac parte din conducerea firmei ce le interesează, cele ce desfășoară o activitate de sinteză, de întocmire de planuri sau de multiplicare a lor etc. Programatorii și documentariștii sînt considerați ca surse excelente. Totuși, serviciul de contraspionaj nu trebuie să-și îndrepte atenția numai spre concetățenii săi care lucrează într-un obiectiv economic oarecare. În unele cazuri, ghizii, interpreții, ziariștii ce iau cunoștință de anumite date secrete, în general toate persoanele care în virtutea funcției intră în contact cu străinii au un coeficient de «șansă de a fi recrutate» cu mult superior celui mediu".

În sfîrșit, înainte de a încheia cu aceste citate, să mai dăm unul referitor la metodele de culegere a informațiilor :

„Metodele folosite astăzi pot să nu mai fie valabile mîine ; procedeele care s-au dovedit eficace într-o țară, folosite într-o altă țară ar putea duce la un eșec total. Fiecare serviciu de contraspionaj industrial trebuie să utilizeze metode mereu mai

perfecționate, care să ducă la surprinderea adversarului. Dacă toți spionii ar avea aceeași acoperire și ar folosi metode standard de acțiune, contraspionajul industrial ar fi un joc de copii. În realitate însă, fiecare acțiune este un caz aparte, diferit de celelalte. Fără îndoială că unele reguli rămîn stabile, dar, în general, activitatea serviciului de contraspionaj industrial se perfecționează continuu ; ea este o știință, o artă care desfide orice sisteme și care este la fel de efervescentă ca și spiritul omului însuși.

De aceea, concursul permanent al celor care, într-o formă sau alta, participă la activitățile naționale, mai ales în domeniile militar și științific, este indispensabil în efortul ce se face pe linia întăririi apărării împotriva tentativelor permanente ale adversarului de a o străpunge. Informarea publicului, care este un lucru delicat, constă mai întîi de toate în a-l face să înțeleagă cît este de serioasă această problemă și cîte dificultăți presupune rezolvarea ei corespunzătoare. În continuare, trebuie instruit un număr cît mai mare din cei care ocupă funcții de conducere în domeniul păstrării secretelor, în așa fel încît să li se creeze adevărate reflexe de vigilență.

Secretul și confidența nu sînt niște lucruri de disprețuit. Cînd este vorba de divulgarea unor secrete de stat, soarta întregii națiuni, prosperitatea, puterea, viața ei pot fi compromise".

Industria, ca și armata și mediile politice de altfel, poate chiar mai mult decît acestea, este amenințată de către spioni. Pînă acum am prezentat cîteva exemple și idei generale despre ei. Să încercăm, în continuare, să facem o tipologie a spionului industrial.

Există mai întîi „vînzătorii", comis-voiajorii care propun o afacere de spionaj, fie unor guverne străine, fie unor societăți industriale concurente celei vizate. Fiecare dintre ei seamănă cu oricare om de afaceri, iar primele contacte cu cel căruia vrea să-i vîndă informații le ia, în general, prin intermediari. Se

pare că există două școli clandestine de vînzători de secrete industriale, una în Japonia și alta în Elveția.

În afară de „vînzători", am mai putea vorbi de „capetele mari" ale spionajului industrial. Acești spioni sînt aproape întotdeauna ingineri de valoare, dar, de cele mai multe ori, niște oameni acriți, ajunși la vîrsta de șaizeci de ani destul de săraci și cu o pensie neînsemnată, fapt ce-i face să considere că societatea capitalistă le-a furat o mare parte din munca lor. De altfel, fără a ne propune să intentăm aici un proces societății capitaliste sau să judecăm o anumită stare de fapt, să recunoaștem că legea este nedreaptă, că invențiile unor funcționari aparțin fabricanților și că un cercetător dintr-un laborator este uneori plătit mai rău decît o femeie de serviciu. Este deci firesc, dacă nu chiar scuzabil, ca unii să considere, pe bună dreptate, că se face mai repede avere făcînd spionaj industrial decît muncă cinstită. Este de la sine înțeles că, dacă unele laboratoare mici de cercetare independente ar fi încurajate, ar fi mai puțini cercetători care ar deveni „capetele mari" ale spionajului industrial.

Se pare, de asemenea, că unii agenți ai spionajului industrial sînt recrutați, mai ales în S.U.A., din rîndul criminalilor. Mafia furnizează asemenea specimene la comandă. Aceștia au la dispoziție sume mari de bani și călătoresc unde vor. Mai multe societăți importante americane au recomandat funcționarilor lor să nu citească niciodată dosare în avion, căci bărbatul sau femeia de alături poate fi un spion industrial.

Multe dintre pătrunderile secrete soldate cu furtul sau fotografierea unor documente sînt executate de specialiști în materie. Colonelul Allison Ind, șeful serviciilor de spionaj ale generalului Mac Arthur în timpul cînd acesta era în activitate, spunea că spărgătorii cifrurilor caselor de fier care fuseseră instruiți la școala sa puteau să deschidă orice casă de fier obișnuită în timp de minimum zece secunde sau de maximum patru minute. Cît despre profesorul lor, acesta a deschis în douăzeci de minute, în prezența colonelului Ind, o casă de fier care cîntă-

rea mai multe tone și avea o incuietoare dintre cele mai moderne, singurul obiect întrebuințat fiind un capăt de sfoară.

Asemenea specialiști provin, desigur, dintr-un mediu adecvat. Un reprezentant al patronatului englez scria în ziarul „Times" din 13 decembrie 1965 că în ultimii ani în Anglia numărul spionilor industriali a crescut impresionant de mult, mai ales în domeniile electronicii și industriei fotografice. El constata cu regret că, în numeroase cazuri, spionii erau introduși în interiorul unei firme de către firma rivală. Acesta este un alt tip de spion industrial, mult mai periculos, pentru că el posedă cunoștințe tehnice de specialitate.

În sfîrșit, înainte de a încheia acest capitol va trebui să mai vorbim despre sursele de informare.

Multe dintre acestea sînt, pînă la un punct, niște victime. Iată, de exemplu, cazul unei fete despre care s-a scris mult în ziarele engleze.

În Franța, la Paris își are sediul o organizație care s-a specializat în culegerea de informații economice din țară și din străinătate. Unul dintre membrii organizației, englez de origine, a făcut o călătorie la Bournemonth, localitate de agrement din Marea Britanie. Aici, împreună cu un coleg, a căutat să intre în legătură cu două fete, dintre care una era secretară într-o secție de prospectare a pieței a unei mari firme de produse de consum. Cele două tinere au pus pe seama întîmplării cunoștința cu doi bărbați, cu care au intrat în discuție într-o seară la un restaurant. În curînd, au constatat cu plăcere că cei doi aveau și o mașină elegantă, comportîndu-se ca adevărați „oameni de lume". După circa o săptămînă, unul dintre ei a amintit, în treacăt, că lucrează în același domeniu ca și Mary, noua sa prietenă, avînd o mică firmă. A spus apoi cu „amărăciune" că el și prietenul său trebuie să muncească din răsputeri pentru a face față concurenței marilor întreprinderi. După aceste confidențe, simpatia noii sale prietene a crescut și mai mult. După terminarea concediului, cei doi prieteni le-au condus pe fete acasă cu mașina, stabilind în continuare noi întîlniri.

După cîteva săptămîni, David, tînărul „suprasolicitat în lupta cu concurența", a întrebat-o pe secretară dacă cunoaște clienți potențiali pentru întreprinderea sa. Știa că ea avea acces la informații confidențiale privind fluxul pieței, în schimbul cărora firma ei primea retribuții însemnate. Îndrăgostită de tînărul ei partener și dornică de a face tot posibilul pentru a-l ajuta, ea a început să-i pună la dispoziție extrase din documentele cu care lucra. Mai mult, orice informație de detaliu care, credea ea, putea prezenta interes pentru el, i-o comunica în timp util. Abia după un timp relativ îndelungat și-a dat seama că David nu avea o întreprindere proprie, așa cum se lăudase, dar că fotocopia cu grijă toate documentele pe care le primea de la ea pentru scurtă vreme. David i-a mărturisit apoi cu dezinvoltură că activitatea sa consta, de fapt, în culegerea de informații pentru șefii lui din Paris. Cum nu era o fire dezinteresată, Mary s-a gîndit că, în această situație, ar putea cîștiga și ea ceva. Așa a ajuns să-și dorească o mașină, pe care a și primit-o, însoțită de un plic cu 300 de lire. „Găseam că e plictisitor să fii numai o simplă secretară, a declarat ea mai tîrziu unui funcționar de poliție. Și i-am spus-o și lui David". „Plictiseala" se explică prin aceea că, cu mult mai puțină muncă, a putut să obțină o mașină și un venit suplimentar nu tocmai de neglijat. Astfel, David, cu care a făcut cunoștință printr-o întîmplare atît de bine regizată, a inclus-o în organizația sa.

Sînt multe victime de acest gen, după cum sînt și oameni lipsiți de scrupule care acceptă să fie cumpărați. Se pare că în S.U.A. spionii industriali vizează ingineri și tehnicieni care se instalează în cartierele bogătașilor și duc o viață peste posibilitățile lor. Aceștia sînt victime sigure. O dată ce au acceptat să primească o sumă oarecare, pot fi șantajați oricînd și oricît.

Totuși, multe păreri converg spre aceea că cele mai bune surse se găsesc nu printre victime și nici printre tehnicienii care se vînd pentru bani, ci printre palavragii.

Nu este un secret faptul că mulți participanți la diverse congrese științifice sînt prezenți la ele nu pentru că i-ar interesa în mod deosebit ce se discută acolo, ci pentru cu totul altceva.

În timpul explorărilor nocturne cu care se termină de obicei asemenea activități se vorbește puțin cam mult, iar un spion industrial introdus în grupul vizitatorilor distinși, tot angrenându-i la „plăcerile de noapte", poate obține cantități însemnate de informații.

Literatura de spionaj industrial prezintă nenumărate cazuri de palavragii care, în scopul de a-i impresiona pe membrii vreunei comisii străine venite pentru o achiziție oarecare, le povestesc că ei au contacte cu organismele militare, de exemplu, și pentru a-i convinge și mai mult de veridicitatea celor spuse, dau amănunte... O să vedem ceva mai departe ce măsuri trebuie luate pentru a împiedica acest gen de pălăvrăgeală.

Am putea destul de ușor să alcătuim organigrama unei rețele de spionaj industrial, avînd în centru „capetele mari" și „vînzătorii", iar pe margini agenții, victimele și sursele de tot felul. Este destul de curios că foarte puține organizații de acest gen au fost făcute publice și nimicite. Asta se datorează, probabil, faptului că victimele lor sînt încîntate că le cunosc și că pot într-o zi să se servească de ele. Trebuie, de asemenea, menționat că chiar și unele guverne încurajează spionajul industrial. Astfel, guvernul englez a cumpărat la prețuri avantajoase medicamente din Italia, fabricate cu formule și eșantioane furate de la niște firme americane.

Acestea fiind zise, ni se pare că a sosit momentul să ne punem întrebarea : sînt și spioni industriali care acționează urmărind să-și realizeze un ideal sau din generozitate ? Au existat și asemenea cazuri în istorie, iar astăzi, anumiți tehnicieni comunică gratuit secrete industriale unor țări în curs de dezvoltare, pentru a le ajuta să scape de mizerie și să șteargă urmele colonizării. De altfel, s-a propus și oficial să se organizeze un sistem mondial pentru distribuirea gratuită de documentații tehnice țărilor în curs de dezvoltare.

Cazurile de furnizare gratuită a informațiilor sînt destul de rare. În general, spionul industrial acționează numai dacă poate obține un profit serios. Singurul mijloc de a micșora numărul cazurilor de spionaj este prinderea și pedepsirea autorilor lor.

Astăzi nu mai sîntem în epoca în care poliția particulară a lui Krupp putea să-i tortureze pe cei bănuiți de spionaj și să le îngroape cadavrele în uzină. De aceea, este necesar să definim bine limitele spionajului industrial.

Ca și în domeniul spionajului militar, uneori 95 din 100 de informații industriale pot fi obținute din simpla lectură a presei. S-a întîmplat, în timpul procesului unui spion industrial din Elveția, ca acuzatul să se apere spunînd că singura lui activitate era aceea de a decupa articole din ziare și de a face după ele sinteze. Judecătorul l-a întrebat : „Bine, dar de ce ascundeați sintezele în tuburi de metal pe care le țineați în borcane de dulceață înainte de a le trimite clienților ?". Spionul n-a putut răspunde și a fost condamnat. Dar sînt și cazuri cînd poți furniza informații industriale importante și fără să cazi sub incidența legii, dacă citești mult și ai fler să sesizezi informația interesantă.

Informații și mai interesante pot fi obținute avînd acces la reviste secrete. Asemenea publicații există și sînt foarte bine păzite. Se cunoaște că, înainte de a fi angajați, cercetătorilor li se promite că vor putea să-și publice unele invenții, dacă vor să se mîndrească cu ele, în reviste secrete. Aceste publicații sînt ținute probabil secrete de frica spionilor camuflați sub acoperirea de ziariști. Ziariștilor care publică articole despre progresele înregistrate în domeniul construcției de automobile li se reproșează că activitatea lor face jocul spionilor industriali și că ar aduce mari prejudicii industriei constructoare de mașini.

„Este clar că ziariștii nu sînt spioni profesioniști — spunea directorul unei firme producătoare de automobile — dar tot atît de clar este și faptul că mulți dintre ei nu țin suficient de bine seama de valoarea pe care o au în mînă și de efectele unecri irațională pe care le pot avea articolele lor. Una este ce scriu ziarele și alta este ce înțeleg cititorii".

Oricum, vorbind în general, nu trebuie să confundăm ziariștii cu spionii.

Scopul urmărit de ziariști este să informeze publicul, și nu firmele concurente. În plus, elementele tehnice date într-un articol obișnuit sînt prea vagi pentru a folosi efectiv concurenței.

Reținem, de asemenea, că interesul publicului și cel al unei societăți particulare nu coincid întotdeauna, precum și faptul că uneori cititorii au dreptul să cunoască anumite date pe care o firmă sau alta este interesată să le țină secrete.

APĂRARE ȘI CONTRASPIONAJ ÎN DIFERITE ȚĂRI

Actuala crientare mai intensă spre industrie și comerț a activității de culegere de informații a făcut ca spionajul industrial să se întindă asupra lumii ca o lepră monstruoasă, agenții profesioniști și amatori înmulțindu-se ca paraziții pe care nu-i stîrpești la timp.

După cum s-a mai arătat, această expansiune este ușurată înainte de toate de o legislație inadecvată, dacă nu chiar inexistentă. Există legi care incriminează delicte, cum este, de exemplu, furtul; dar nu putem califica drept furt achiziționarea sau căutarea de idei ori proiecte a căror valoare este de cele mai multe ori imposibil de evaluat. De aceea, rar vedem un spion industrial judecat. Cînd, din întîmplare sau ca urmare a unor presiuni, poliția acceptă să se ocupe de o afacere de spionaj industrial, ea se găsește în situația de a fi handicapată din următoarele motive :

— trebuie să documenteze activitatea spionilor sau, și mai bine, dacă este posibil, să-i prindă în flagrant ;

— se află în fața nu a unor delicvenți cunoscuți, ale căror amprente le deține, ci a unor necunoscuți, persoane în aparență respectabile, care n-au avut niciodată de-a face cu autoritățile ;

— se găsește deseori în fața unor metode pe care nu le cunoaște și îi este greu să le descifreze.

Cei mai indicați să lupte împotriva acestor „noi paraziți" sînt agenții de contraspionaj, care le cunosc toate șiretlicurile

și știu cînd trebuie să acționeze pentru a putea asigura pedepsirea lor de legile în vigoare. Din nenorocire, aceștia au, de cele mai multe ori, altceva de făcut și se văd obligați să restrîngă cîmpul lor de activitate la cel de apărare națională. În general deci, ei nu se ocupă de industria privată. Totuși, există unele cazuri cînd spionajul industrial aduce atingeri și economiei naționale, ceea ce face ca agenții specializați în contraspionaj să se ocupe de ele.

Spionajul industrial cunoaște o asemenea amploare în zilele noastre, încît în unele țări s-a luat măsura fie de a-i învăța pe cei vizați cum să se apere, fie de a le trimite experți în contraspionaj care să le apere secretele.

Cu cîtva timp în urmă, în S.U.A. a fost descoperit un caz ce a avut un larg răsunet, în care au fost implicați și lezați principalii fabricați americani de produse farmaceutice. El a scos la iveală faptul că spionii din unele țări europene au intrat în posesia secretelor de fabricare a unor medicamente americane noi ; țările lor puteau astfel să le fabrice și să le vîndă la prețuri inferioare celor americane, întrucît în valoarea acestora nu intrau nici costul licenței și nici cheltuielile făcute pentru descoperirea lor. Ca urmare a acestei afaceri, Rockefeller, guvernatorul statului New York, a reușit să obțină cîteva amendamente la Codul penal. Astfel, delictul de furt de la capitolul spionajului industrial a fost extins la eșantioane, microorganisme, culturi, documentație, planuri, proiecte, note și materiale care au vreo legătură cu descoperirea unui procedeu tehnic secret, a unei formule sau invenții parțiale ori complete. Aceste furturi sînt pedepsite cu maximum cinci ani de închisoare.

Deși cam tîrziu, apărarea împotriva spionajului industrial a început să capete un caracter organizat. Unele firme au înființat servicii de contraspionaj formate din foști agenți ai C.I.A. sau ofițeri ai F.B.I. Firma „General Motcrs" dispune nu numai de un serviciu de contraspionaj, ci și de unul de informații.

Unele firme particulare importante pot rivaliza în privința sistemului propriu de apărare cu instalațiile militare cele mai secrete. Astfel, laboratoarele de cercetări și uzinele de prototipuri și încercări ale unei asemenea firme au fost grupate într-un loc vast. Totul din preajma lor a fost tăiat și curățat, în așa fel încît să nu te poți apropia la mai mult de patru sau cinci kilcmetri de ele, bineînțeles dacă ai reușit să treci de primele controale sau baraje situate la o depărtare de opt kilometri de centrul nevralgic.

Din loc în loc, radaruri puternice se învîrtesc zi și noapte, în timp ce un post central permite să fie reperat orice avion sau elicopter care ar zbura prin apropiere. Imediat ce s-a semnalat ceva suspect este dată alarma și se iau măsuri severe de apărare a documentelor și a aparatelor secrete. Dacă postul radar arată că un avion se îndreaptă spre obiectiv la jcasă înălțime, se pune în funcțiune o sirenă și se trag niște jaluzele speciale la ferestre. Astfel, munca în laboratoare și în birourile de proiectare poate continua, căci pericolul fotografierii din exterior a fost înlăturat. În acest timp, niște aparate acționate prin radar fotografiază avionul din diverse unghiuri, iar serviciile de contraspionaj încep acțiunea de identificare a lui și încearcă să stabilească dacă zborul s-a datorat unei simple erori de pilotaj sau la mijloc este vorba de altceva, și de ce anume...

Și alte firme au luat măsuri severe de apărare, apelînd la oameni foarte capabili și organizații puternice. Dintre acești oameni poate fi amintit avocatul Walter Mansfield. El a reușit să neutralizeze banda care jefuia secretele farmaceutice ale grupului „Cyanamid". Organizațiile solicitate mai des sînt Burns, Pinkerton, Wackenhut, Globe și Interstat. Agenția Wackenhut are un venit de douăzeci de milioane de dclari pe an. Ea dispune de douăzeci și două de sucursale în S.U.A. și de douăsprezece în America Latină. Urmînd bunele principii ale marilor detectivi din romanele polițiste, agenția Wackenhut bănuiește pe toată lumea. Pentru această agenție lucrează trei mii cinci sute de detectivi. Ea are o clientelă permanentă de trei mii de mari societăți industriale americane.

O dovadă concludentă a importanței crescînde pe care întreprinderile particulare din S.U.A. o acordă prevenirii scurgerii de informații este faptul că o serie de colegii americane

au înființat cursuri privind această temă nu prea „academică", a cărcr absolvire aduce cu sine o atestare științifică legală. Astfel, „California State College" din Long Beach acordă absolvenților unor cursuri, ca de pildă cel intitulat „Interpretarea legilor", titlul de candidați în științe. Aceste cursuri dezbat, printre altele, înființarea și activitatea serviciilor de contraspionaj economic din marile întreprinderi. Există apoi cursuri speciale privind apărarea secretelor în întreprinderile particulare, tehnica și metodele cercetărilor de asigurări și creditare, măsurile de apărare contrainformativă și instalațiile de alarmare. Un cursant pcate afla, astfel, tot ce este necesar pentru a deveni un calificat vînător de spioni industriali.

La Universitatea din statul Michigan există o secție de contrainformatică economică, a cărei absolvire permite obținerea unui titlu academic. Viitorul agent își poate însuși aici tehnica conducerii serviciilor de contrainformații industriale și a apărării personalului, instalațiilor și capacităților de producție din întreprinderi industriale și comerciale.

Anglia are și ea un organ de contraspionaj industrial, grupul M.I.S. („Management Investigation Services"). Această organizație este probabil finanțată de Inteligence Service. Ea își are sediul într-o clădire fără număr dintr-o stradă aflată pe malul rîului Lee, într-un cartier îndepărtat al Londrei. Clienții sînt conduși aici cu mașina și de așa manieră încît le-ar fi greu să regăsească singuri drumul. Dacă au căzut de acord asupra prețului, clienții comunică cu M.I.S. prin intermediul unei căsuțe poștale care li se indică. Acest grup este condus de domnul R. B. Mathews, bine cunoscut în mediile serviciilor secrete.

M.I.S. organizează în multe orașe industriale engleze diverse expuneri asupra spionajului industrial. Domnul Mathews a fost unul dintre șefii serviciilor secrete engleze de contraspionaj și securitate în timpul evenimentelor din Cipru. Adjunctul lui i s-a alăturat în împrejurări care merită să fie relatate : Domnul Ellen asculta odată, în 1966, un interviu luat la televizor lui Mathews. Acesta stătea cu spatele, în așa fel ca să nu i se vadă fața. (Fotografia lui n-o dețin decît arhivele serviciilor

secrete). Dar John Ellen i-a recunoscut vocea : el îl auzise dînd ordine la un radio clandestin în Birmania, în timpul războiului. Ca orice bun detectiv, John Ellen nu-i uitase vocea. Imediat ce s-au întîlnit, au devenit asociați. Ei și-au început activitatea cu organizarea de conferințe la care sînt invitați directorii principalelor uzine susceptibili să devină victime ale spionajului industrial. Cu ocazia acestor expuneri, care se termină cu aplicații practice, auditoriul este pus la curent atît cu unele din metodele folosite de spionii industriali în culegerea de informații cît și cu mijloacele de contracarare a lor.

În cadrul aplicațiilor practice, se ia un caz fictiv, dar bazat pe date luate din realitate, și se analizează care au fost cauzele ce au făcut posibilă scurgerea informațiilor și cum se putea evita o asemenea situație.

În ceea ce privește modul de acțiune concretă folosit de „Management Investigation Services", trebuie să menționăm că, spre deosebire de detectivul privat, care urmărește cu orice preț să-l prindă pe vinovat, acest organism tinde mai degrabă să descopere pe unde s-a făcut scurgerea de secrete, lăsîndu-l pe cel interesat să aleagă între a se debarasa de vinovat sau a-l neutraliza secîndu-i sursele de informare.

Nici Franța nu s-a lăsat mai prejos în această direcție. Și aici există o organizație de contraspionaj industrial intitulată D.S.I. („Apărarea secretelor industriale"). Acest organism este condus de către colonelul Barral, care a activat mult timp în rîndurile serviciilor secrete franceze. La scurt timp după ce a preluat conducerea D.S.I., colonelul Barral a făcut o declarație pe care o reproducem integral :

„Ineficacitatea sistemelor de securitate ale unui mare număr de întreprinderi franceze, care se amăgesc că sînt bine apărate împotriva spionajului industrial, rezultă din aceea că ele nu apreciază protecția informației la justa ei valoare. Cei care răspund de securitatea întreprinderilor — de multe ori neîndeajuns de pregătiți pentru asemenea gen de muncă, dacă nu chiar deloc, ccnsiderați de către personal ca niște polițiști, iar

de către conducere ca o povară, slab plătiți — sfîrșesc prin a se resemna cu această poziție de subalterni și-și văd limitată activitatea la cîteva anchete sumare sau la redactarea de note ce cheamă la vigilență, de care nu ține nimeni seama. În această poziție marginală, ei sînt, în general, ultimii care află despre scurgerile de informații...

Necunoscînd în profunzime modul cum sînt păstrate secretele în întreprindere, ei ignoră circuitul informațiilor, nu dispun de autoritatea și nici de mijloacele și competența necesare pentru prevenirea viitoarelor scurgeri de informații.

Apărarea secretelor este o știință modernă care ar trebui cunoscută de către toți directorii. Apărută ca o funcție nouă în industrie, locul ei este în consiliul de direcție, și nu în biroul însărcinat cu ducerea anchetelor sau în cel al șefului de paznici".

În Suedia a fost creat un organism de securitate condus de reprezentanți ai guvernului și ai marii industrii, mai ales ai oțelului și electronicii. Acest organism are legături strînse cu justiția și poliția.

În Japonia, de asemenea, spionajul industrial este aspru pedepsit de către poliție, dar asta n-o împiedică să înființeze școli de spionaj și contraspionaj. Se pare că secretele japoneze sînt cel mai bine păzite.

Au fost turnate filme cuprinzînd măsuri ce s-au dovedit eficace în apărarea împotriva spionajului industrial și care sînt proiectate în fața directorilor de firme și a personalului lor. Au fost executate, de asemenea, unele experiențe cu aparate de spionaj în fața personalului, pentru a-i arăta cum funcționează și cum numai simpla punere a unor perdele netransparente la ferestre face practic imposibilă fotografierea cu teleobiectiv. În S.U.A. se țin periodic, în interiorul uzinelor, conferințe asupra modului cum se poate asigura securitatea lor.

Cu toate acestea, în multe locuri instruirea se rezumă la convocarea individuală a cadrului cu funcție de conducere sau a muncitorului care ar putea fi vizat de spionajul industrial, pentru a i se ține un discurs despre: natura și mijloacele de ac-

țiune ale spionajului, sectoarele de muncă ce pot fi cu deosebire vizate, numele colegilor cu care s-a mai vorbit în legătură cu această problemă, cu mențiunea ca nimeni altcineva în afară de ei să nu mai afle de ea, necesitatea ca prevederile regulamentului de securitate să fie ținute secrete și despre gravele consecințe pe care le-ar putea avea o eventuală scurgere de informații.

Acest gen de instruire a oamenilor le-a reușit foarte bine englezilor, dar în alte țări occidentale nu a avut succes.

SECURITATEA ȘI ȘTIINȚA APĂRĂRII ÎNTREPRINDERILOR

Atitudinea conducătorilor de minimalizare a pericolelor spionajului industrial, bine cunoscută de specialiștii în contraspionaj, este apreciată întotdeauna de agresori, cum, de altfel, apreciată este și cealaltă atitudine, mult mai gravă: indiferența conducătorilor față de securitatea întreprinderilor, care prcvine dintr-un fel de optimism exagerat și dintr-o oarecare necunoaștere a riscurilor.

Din capitolul anterior a rezultat totuși că nu peste tot în Occident conducătorii întreprinderilor au o asemenea optică. Sînt întreprinderi în care asigurarea securității secretelor este privită la justa ei valcare — ca o știință complexă, al cărei principal scop este acela de a preveni —, acordîndu-i-se toată atenția.

În S.U.A., de exemplu, unele mari întreprinderi au cite un adevărat stat-major de securitate care cuprinde nu numai specialiști în contraspionaj, ci și analiști și documentariști. Apărarea este aici încontinuu adaptată noilor situații și se fac cercetări de perfecționare a sistemelor de protecție existente ori de descoperire a căilor de scurgere a informațiilor, prin executarea de controale sau prin analizarea rezultatelor comerciale. Orice scădere a prețurilor de vînzare, orice schimbare intervenită pe o piață sau orice concurență nouă trebuie să atragă după sine nu numai măsuri de natură comercială, ci și de securitate, pen-

tru a se vedea dacă nu cumva fenomenul s-a datorat acțiunii unor spioni industriali.

Într-o eră ca a noastră, de creativitate accelerată, cînd produsele noi se învechesc în cîteva luni, riscînd chiar să nu mai fie noi înainte de punerea lor în vînzare, securitatea tinde din ce în ce mai mult să devină un factor important al strategiei economice. Orice inovație, indiferent că este în domeniul publicității, în cel al prezentării sau al calității produsului, va trebui de acum înainte să fie însoțită de un program special de apărare, conceput pentru fiecare operație, uneori chiar pentru fiecare din părțile componente ale operației. De calitatea acestui program și de eficacitatea lui depinde, în mare parte, succesul produsului pe piață.

Unele secrete sînt relativ ușor de protejat. Acestea sînt cele care se referă la descoperiri ce nu ies dintr-un circuit închis: cercetări de laborator, experiențe interne, sinteze etc. Dar sînt și cazuri cînd trebuie să se ia legătura cu exteriorul: folosirea subantreprenorilor, a agențiilor de publicitate, executarea de experimentări etc.

Atunci cînd conducerea întreprinderii conlucrează îndeaproape cu serviciul de securitate, agresorul poate fi neutralizat chiar dacă a reușit să intre în posesia unor informații.

Au existat, de exemplu, cazuri cînd, pentru a împiedica orice posibilitate de acțiune a unui concurent, de comun acord cu serviciul de securitate, conducerea întreprinderii n-a ezitat să accelereze brusc, deși asta însemna cheltuieli suplimentare, lucrările în curs. Concurentul era astfel luat prin surprindere și, cînd nu se aștepta, produsul apărea pe piață. Această formă de apărare prin „cîștigarea cursei de viteză" se practică mult în S.U.A. și în Japonia.

În anii viitori va trebui să ne așteptăm la o perfecționare atît a metodelor de agresiune cît și a celor de apărare a întreprinderilor, care vor trebui să-și angajeze experți din ce în ce mai calificați și mai competenți.

Asemenea experți trebuie să aibă multiple calități, printre care: cinste și fidelitate; calm; inteligență și inițiativă; ușurință

în a se adapta mediului social și profesional etc. Ei trebuie să cunoască aprofundat întreprinderea, atît în privința activităților interioare cît și a celor exterioare. Evident că ei trebuie să cunoască și toate secretele întreprinderii.

Susținem necesitatea angajării unor experți, întrucît orice improvizație în acest domeniu poate costa scump. Asigurarea securității secretelor fiind o știință, este nevoie de oameni care să o cunoască și să o poată aplica cu competență.

I. CE SĂ APĂRĂM ? CUM ?

Apărarea împotriva spionajului industrial nu seamănă deloc cu cea împotriva hoților obișnuiți. Dacă secretul de apărat se prezintă sub aspect material (un instrument, un document), se poate acționa oarecum ca în cazul banilor sau al bijuteriilor. Din nenorocire, secretul — respectiv informația care poate să intereseze spionii industriali — este mult mai complex: este vorba, în general, de un amalgam de lucruri, documente, cunoștințe și informații.

Încuietorile, sistemele de alarmare au o mare importanță în asigurarea securității unor documente, dar aceste măsuri nu reprezintă decît o mică parte din ceea ce trebuie să se facă pentru apărarea lor. Cele două probleme principale care se pun în acest sens sînt : ce să apărăm ? cum să apărăm ?

Ca să răspundem la prima întrebare va trebui să ne punem multe alte întrebări: Unde sînt aceste documente ? Care sînt cele ce au o valoare deosebită, prezentă sau viitoare ? Cît timp pot fi deosebit de valoroase ? Cine are cunoștință de existența lor ? Cine dintre aceștia n-ar trebui să aibă asemenea cunoștințe ? De ce ? Cine altcineva mai poate avea acces la aceste informații ? În ce manieră ?

Această analiză — sau „critică" a informației, cum i se mai spune în jargonul meseriei — va trebui să constituie baza indispensabilă pe care se va clădi un program de apărare. Ea

este în măsură să dea singurul răspuns valabil la întrebarea „ce să apărăm ?" și unicul drum pentru a ajunge la întrebarea „cum să apărăm ?".

„Critica" informației este greu de făcut chiar și pentru cei care cunosc bine structurile și activitățile unei întreprinderi. Documentele trebuie examinate din toate punctele de vedere și sub toate aspectele, pentru a se vedea în ce măsură pot să intereseze pe agresor.

După ce s-a făcut „critica" de care am vorbit, se trece la clasificarea informațiilor. Procesul de „critică-clasificare" este de natură să ne arate că din diverse motive ar fi mai avantajos ca unele informații să nu fie ținute secrete, și invers. De asemenea, el permite desprinderea și a altei categorii de informații: acelea care, deși nu sînt secrete, nu pot fi date publicității. „Critica-clasificarea" dă posibilitatea delimitării lor precise.

O dată terminate aceste examene, se trece la elaborarea programului de apărare a secretelor.

II. PRINCIPIILE DE BAZĂ ALE APĂRĂRII

Pentru asigurarea securității unei întreprinderi, oricît de mică sau de importantă ar fi ea, nu există o rețetă tip. Secretele, informațiile de apărat, reprezentările lor concrete, geografia locurilor, relațiile cu antreprenorii, concurența și mulți alți factori fac ca, pentru fiecare caz în parte, să se găsească soluții adecvate: se va forma un ansamblu defensiv, care va fi apoi modificat și îmbunătățit conform nevoilor și împrejurărilor apărute pe parcurs.

Apărarea se bazează, sub diverse aspecte, pe un număr de principii care au o valoare empirică.

Este, desigur, posibil ca pentru fiecare caz în parte să se conceapă mai multe forme de apărare și s-ar putea chiar ca mai multe sisteme să fie valabile.

Experții în contraspionaj din toate țările și de toate tendințele au stabilit fiecare cîte o listă de principii de bază, al căror număr variază între zece și o sută sau chiar mai mult. Totuși, dacă studiem toate aceste principii, descoperim repede că numai douăzeci dintre ele sînt fundamentale, celelalte nefiind decît niște variante.

Am selecționat dintre aceste principii de bază numai un număr de paisprezece, ultimul fiind valabil îndeosebi pentru occidentali.

Iată, în continuare, cele paisprezece principii de bază ale apărării :

1. Un sistem de securitate cuprinde un ansamblu de măsuri care se completează cu altele.

Nici un sistem defensiv nu va putea fi vreodată perfect, întrucît agresorul găsește întotdeauna o spărtură: neglijența, uitarea, obișnuința, rutina, diverse împrejurări care permit să se facă o străpungere etc. Dar dacă dincolo de această spărtură sistemul comportă și alte măsuri de securitate, secretul sau secretele au cele mai multe șanse să-și păstreze integritatea.

Astfel, dacă dintr-o greșeală un vizitator ajunge să pătrundă într-o zonă interioară în care nu trebuia să aibă acces, această străpungere a sistemului de apărare trebuie parată automat cu alte măsuri. De exemplu, un vizitator trebuie însoțit întotdeauna de către o persoană sigură, documentele importante să se afle sub cheie, experiențele în curs dintr-un laborator să se întrerupă brusc sau, și mai bine, la un simplu gest al operatorului să se tragă perdelele la ferestre etc.

Același lucru trebuie să se facă și pe planul apărării exterioare.

Avantajul unui sistem de apărare în care măsurile luate se completează cu altele devine evident atunci cînd agresorul ajunge la concluzia că trebuie să se limiteze numai la complicitatea cuiva din interiorul întreprinderii.

2. Importanţa unui sistem de securitate depinde de ameninţările care planează asupra a ceea ce el apără.

Cei care furnizează clientelei lor o gamă de produse clasice, fără să recurgă la metode noi, fără publicitate chiar, n-au de ce se teme de spionajul industrial. Sistemul lor de securitate poate fi dintre cele mai sumare sau chiar inexistent.

Dimpotrivă, o dată cu sporirea potenţialului de creativitate al unei întreprinderi creşte şi ameninţarea la adresa secretelor sale. Acesta este, mai ales, cazul celor care pentru a rezista concurenţei se văd obligaţi să-şi îmbogăţească mereu gama de produse, modalităţile de ambalare a lor, de prezentare şi de reclamă, căutînd mereu pieţe noi de desfacere, noi forme de a le folosi. Mai mult de 50% dintre firmele industriale de astăzi sînt în această situaţie.

Dezvoltarea unei firme sau a alteia duce inevitabil la apariţia de secrete care trebuie să fie apărate, cu atît mai mult cu cît ele reprezintă o valoare sau un potenţial de valoare, uneori şi una şi alta.

Dacă au avut loc dispariţii de eşanticane, solicitări de persoane care să lucreze la o altă firmă, angajări de tehnicieni la un concurent, vizite suspecte ş.a., este necesar să se revadă sistemul de securitate. Acestea sînt doar cîteva dintre semnele care pot arăta că este vorba de o eventuală agresiune. Mai sînt şi altele, cum ar fi: instalarea în apropiere a unui concurent agresiv; vizita unei echipe de străini cunoscuţi pentru curiozitatea manifestată de ei în timpul unei expoziţii etc.

Măsurile de securitate luate de către o întreprindere asigură cel mai adesea apărarea informaţiilor ameninţate existente la un moment dat, dar apar altele noi, care cer să se ia şi alte măsuri. Dacă, de exemplu, un produs nou a fost temeinic apărat în faza de laborator, ulterior, cînd se trece la producţia de serie, va trebui pus în funcţiune un alt sistem de apărare, pentru a face faţă noilor riscuri, care pot fi mai mari.

3. Valoarea unui sistem de securitate se măsoară în punctul său cel mai slab.

Aproape întotdeauna agresorul este cel care are avantajul surprizei. El ştie unde şi cum să atace, după ce a identificat punctele cele mai puţin rezistente ale apărării.

Indiferent de voia noastră, în orice sistem de apărare există puncte mai slabe. Pentru ca să le identificăm, n-avem decît să ne punem în locul unui eventual agresor şi să încercăm să „forţăm" din exterior apărarea; chiar dacă acest lucru nu permite întotdeauna să se descopere toate punctele slabe, se ajunge de multe ori la concluzia că este necesară o apărare suplimentară.

Punctul final al probei noastre, dacă am reuşit să trecem de primele linii ale apărării, este, bineînţeles, locul (casa de fier, biroul, clasorul etc.) unde se găsesc centralizate informaţiile care trebuie să rămînă secrete. Nici o casă de fier nu este absolut invulnerabilă. Ca şi alte mijloace de apărare, casa de fier nu face altceva decît să întîrzie cît mai mult posibil rezultatul agresiunii. Pereţii — oricît de groşi ar fi ei — şi seifurile — chiar blindate fiind şi cu încuietori dintre cele mai moderne — nu ne servesc la nimic dacă documentele secrete nu sînt controlate conform regulilor de securitate. De exemplu, dacă punctul slab al apărării se află în circulaţia anarhică sau defectuoasă a documentelor secrete, agresiunea se va produce în timpul transportării lor. Un document dactilografiat se poate citi sau fotografia în cel mult cîteva minute. Astfel, profitînd de existenţa anumitor deficienţe ale sistemului de asigurare a securităţii documentelor, de neatenţia sau de lipsa de experienţă a unui angajat în manipularea lor, un spion poate cauza unei întreprinderi prejudicii serioase.

Sistemele de apărare concepute pe principiul „pereţilor groşi", a căror ultimă funcţiune constă, de regulă, în întîrzierea agresiunii sînt, în general, suficiente. Astfel că — aşa cum arată majoritatea testelor executate — pericolul trebuie căutat în existenţa unor slăbiciuni omeneşti, cel mai adesea rezultate din formaţia insuficientă sau necorespunzătoare a personalului. În concluzie, un test de securitate este bine conceput atunci cînd

duce la identificarea punctelor slabe ale unui sistem de apărare, în vederea remedierii lor.

4. Un sistem de securitate trebuie să reducă la minimum timpul de intervenţie al apărării şi să întîrzie cît mai mult timpul de agresiune.

Experienţa a demonstrat că, cu cît se intervine mai repede în caz de agresiune, cu atît mai mici sînt daunele provocate de ea.

Dacă, de exemplu, un fotograf a reuşit să pătrundă într-o zonă interzisă, serviciul de securitate alarmat la timp poate interveni pentru ca nici un clişeu să nu iasă din întreprindere.

Orice prezenţă inoportună, orice solicitare de informaţii, orice breşă constatată în sistemul de apărare, orice eveniment anormal care a intervenit în mişcarea materialelor sau a documentelor secrete, iar, într-un mod general, orice incident privind direct sau indirect informaţiile secrete este de natură să semnaleze un început cît de mic al unei agresiuni.

Experţii consideră ca fiind suficiente treizeci de minute pentru un spion să identifice locul unde se află o informaţie secretă, s-o scoată din întreprindere şi s-o transmită.

De aceea, orice sistem de securitate trebuie să-şi propună mai întîi să întîrzie cît mai mult posibil acţiunea unui agresor, pentru ca serviciul de securitate să poată interveni în timp util şi să-l neutralizeze înainte ca el să-şi atingă scopul. Şi aici este vorba tot de principiul apărărilor succesive din jurul punctului ameninţat. Astfel, printr-o eşalonare a măsurilor menite să protejeze informaţiile secrete la diferite nivele este posibil să se pună în practică această acţiune de întîrziere ; dar aceasta n-are valoare decît dacă sistemul de alarmă funcţionează bine. Prin sisteme de alarmă înţelegem sisteme fizice — sonerii, sirene, tablouri luminoase etc. —, precum şi instruirea personalului, în aşa fel încît să prezinte garanţia

că poate sesiza orice tentativă de agresiune cu maximum de exactitate şi de rapiditate.

5. Accesul la informaţii secrete este limitat numai la acele persoane ce au nevoie să le cunoască în virtutea muncii pe care o desfăşoară.

Nu e de ajuns numai să-ţi pui documentele sau o bijuterie foarte scumpă într-o casă de fier ; mai trebuie să ştii precis şi cine are acces la ea, cine mai deţine cheia ascunzătorii. De multe ori, o informaţie nu poţi s-o închizi într-un seif, întrucît ea se află în memoria mai multor persoane. Astfel, multe informaţii importante, confidenţiale şi secrete se găsesc imortalizate nu numai în documente, ci şi într-un număr mai mic sau mai mare de creiere umane.

Principiul „need to know" (nevoia de a cunoaşte) constă în limitarea strictă a cunoaşterii despre existenţa unor informaţii secrete numai la acele persoane care au cu adevărat nevoie să le cunoască în totalitate sau în parte. Acest principiu prezintă şi un avantaj secundar, în sensul că persoanele ce au acces la o informaţie astfel „clasificată" devin conştiente de consecinţele pe care le-ar putea avea divulgarea ei, sînt mereu atente să nu le scape ceva şi reacţionează la orice incident suspect care, altfel, ar fi putut trece neobservat.

Desigur că aplicarea acestui principiu poate întîmpina şi unele greutăţi. Din păcate, el nu admite nici o excepţie, chiar dacă unui şef are să-i vină destul de greu să accepte ca un subordonat să aibă acces la nişte informaţii pe care el nu are voie să le cunoască. Dar nimeni n-are dreptul să se prevaleze de poziţia sa ierarhică pentru a ajunge la informaţiile secrete cu care lucrează oamenii din subordinea sa. Această remarcă este valabilă pînă la directorul general al unei întreprinderi ! Reuşita aplicării acestui principiu, ca şi a multor altora similare, depinde de modul în care s-a organizat asigurarea securităţii unei întreprinderi şi de felul cum ea a fost înţeleasă de întregul ei personal, fără excepţie.

6. Persoanele vulnerabile nu trebuie să aibă acces la informații secrete.

Metoda cea mai simplă de a obține nu numai o informație, ci și o sursă de informații, constă în a face presiuni asupra persoanelor care au cunoștință, chiar și parțială, despre niște date secrete. Acesta este un sistem folosit de toți spionii, de toate felurile și din toate țările. Această presiune, uneori abia perceptibilă și foarte discretă la început, se face prin tot felul de mijloace : filare, „jurăminte de dragoste", amenințare și, dacă este cazul, șantaj pur și simplu.

Persoanele vulnerabile, din orice punct de vedere, nu trebuie deci să cunoască informațiile secrete și nici să aibă acces la ele.

Vulnerabilii sînt de două feluri : interni și externi. Vulnerabilii interni cuprind alcoolicii, lăudăroșii, palavragiii, inimile slabe, vicioșii. Acest gen de vulnerabilitate continuă să fie considerat ca iremediabil.

Vulnerabilii externi sînt în această situație sub influența împrejurărilor : gelozie, stare materială care nu-i mulțumește, dificultăți familiale sau financiare, rude apropiate stabilite în străinătate, adaptare necorespunzătoare mediului social sau profesional etc.

Stricta aplicare a acestui principiu permite apărarea persoanelor vulnerabile împotriva pericolelor care pot lua forme dintre cele mai grave. El apără cinstea celor care nu au o poziție prea solidă pentru a face față solicitărilor sau amenințărilor.

7. Riscurile trebuie să fie grupate, iar secretele fracționate.

Este avantajos ca riscurile să fie grupate, mai ales cînd ele sînt mari, în vederea organizării unei securități comune. Acest lucru permite punerea în funcțiune a unor importante mijloace, care acoperă ansamblul secretelor de apărat.

Este recomandabil ca lucrările secrete să fie concentrate în locuri din interiorul unei întreprinderi, unde să se constituie zone interzise : totul să fie situat în interiorul unui perimetru de securitate, în care vor fi controlate nu numai mașinile, ci și funcționarii înșiși.

Din punct de vedere modern, concentrarea riscurilor reprezintă o economie de forțe și o putere crescută a mijloacelor puse în mișcare.

Această grupare a riscurilor este necesar să fie însoțită și de o altă măsură care să nu permită un adevărat dezastru în caz de pătrundere, totuși, pînă la locul nemijlocit unde se află secretul. Așa cum un castelan își ascundea în altă parte decît în încăperea cea mai bine apărată o parte din tezaur și poseda în plus și un pasaj subteran pe unde să fugă în caz de necesitate, tot așa și secretele trebuie fracționate.

Fracționarea informațiilor constă în principal din descompunerea și codificarea lor de așa manieră, încît să nu poată fi exploatate de către agresor. Bineînțeles că, atunci cînd vom vrea să regrupăm elementele componente ale informațiilor cu ocazia unor lucrări, va trebui să luăm măsuri suplimentare de securitate.

8. Închise sub cheie sau nu, documentele secrete trebuie să fie plasate în orice moment sub o responsabilitate bine definită.

Se știe că în procesul de producție documentele circulă dintr-un loc în altul. În timpul mînuirii lor, cel care le transportă trebuie să le asigure securitatea, indiferent de timpul cît durează această activitate.

În momentul transportării lor, materialele secrete pot trece prin mai multe mîini, începînd cu ale magazinerului și terminînd cu cele ale șefului de atelier sau ale directorului. În toată această perioadă trebuie să se știe precis cine răspunde de securitatea lor.

Acest principiu, bine aplicat, n-are numai o valoare defensivă preventivă. În caz de incident, el permite să se stabilească foarte repede dacă în situația respectivă este vorba de neglijență sau de culpabilitate.

9. Este secret tot ce servește la apărarea unui secret.

Un proverb chinezesc spune că un secret nu mai este decît jumătate secret dacă îl cunosc două persoane și nu mai este deloc secret dacă știu de el trei persoane. Acest lucru este valabil și pentru serviciile de apărare și de contraspionaj. Mergînd mai departe decît proverbul chinezesc, putem spune că un secret nu mai este deja un secret, de îndată ce un eventual adversar a aflat de existența lui.

Aici este breșa ce îl tentează pe agresor și prin care va încerca să pătrundă mai departe. El știe de la început spre ce punct trebuie să se îndrepte, unde și, în general, cum să-și concentreze eforturile.

Trebuie deci să ajungem să-i facem să înțeleagă că este necesar să respecte întocmai regulile stricte de apărare a unui secret nu numai pe cei care îl dețin, ci și pe cei ce știu de existența lui.

Auzim adesea spunîndu-se, de exemplu : „Nu pot să vorbesc de acest procedeu ; e interzis" ; sau „Noi avem un atelier unde se fac niște experiențe foarte secrete" ; sau, în sfîrșit, și mai grav : „V-aș vorbi cu plăcere de modelul nostru nou, dar este ținut secret".

O simplă aluzie de acest gen constituie adesea o informație de valoare pentru un spion industrial. Dacă mai sînt culese și alte informații, în aparență la fel de anodine, de către același spion sau de către un altul — privind, de exemplu, locul aproximativ unde se află secretul, numele inventatorului sau al persoanei care răspunde de securitatea lui — el are la dispoziție tot atîtea părți ale unui întreg, care, asamblate cu răbdare și grijă, pot echivala cu o adevărată lovitură. Agresorului nu i-ar mai rămîne de aci înainte decît să mai adune cîteva informații

complementare asupra apărării secretului, înainte de a trece la agresiunea propriu-zisă, dacă mai este, bineînțeles, cazul.

De aceea, trebuie ținut secret tot ce servește la apărarea unui secret, îndeosebi existența lui, locul unde se află, numele persoanelor care răspund de asigurarea securității lui, precum și sistemul de apărare materială (uși, încuietori, grilaje, case de fier, paznici, procedee de alarmare etc.).

10. Orice sistem de securitate trebuie să comporte cel puțin un element de surpriză pentru agresor.

Dacă secretul apărărilor a fost bine păzit, un agresor se va lovi inevitabil de un număr de lucruri necunoscute : paznici, ronduri, cîini, uși duble etc. Dar aceste obstacole nu constituie o surpriză pentru un agresor experimentat. De aceea trebuie să se prevadă alte apărări, pentru cazul în care agresorul ar reuși să treacă sau să neutralizeze unele dintre ele.

Surprizele cele mai eficace sînt cele care derutează, care enervează, care-l fac pe agresor să ezite între a se retrage și a aștepta, făcîndu-l în cele din urmă să comită greșeli de natură să-l demaște. Declanșarea unei alarme produce, de obicei, efectul dorit : este vorba de un sistem de sonerii sau sirene care se declanșează automat, împreună sau separat, cînd cineva a iluminat locurile unde sînt amplasate.

Cunoaștem, în acest sens, cazul unui agent care prevăzuse totul pentru ca agresiunea să reușească, dar care, cînd a ajuns în încăperea vizată, s-a văzut total descumpănit auzind voci care îl sfătuiau din toate părțile : „Pe aici !... Nu pe acolo !... Atenție la ușă !... E mai bine să nu treci pe aici !...

Există și o mulțime de alte surprize menite să-i împiedice pe spionii industriali să se apropie de obiectivele vizate, cum ar fi, de exemplu, plasarea de informații false care să-i facă să se străduiască în zadar.

Astfel, o firmă canadiană folosea un procedeu absolut nou și foarte economic de fabricare a pastei de hîrtie. Agenții a două organizații de spionaj industrial tatonau terenul dimprejurul

4; c. 66

ei. Un fost agent al serviciilor secrete britanice s-a gîndit atunci să le plaseze informații false, făcîndu-se în același timp că încearcă să le ascundă cît mai bine. Astfel, el a ajuns chiar să le vîndă la un preț destul de bun planul unei instalații imaginare; de asemenea, a efectuat unele deplasări cu avionul spre niște destinații necunoscute, reușind chiar o dată să aducă conducerile celor două organizații de spionaj în pădurile din nordul Canadei. Aci, la aproape două mii de kilometri distanță de locul firmei, într-un gater părăsit, pe spioni îi aștepta o valiză cu „informații". Cînd, în sfîrșit, au reușit s-o deschidă, au găsit un plic sigilat în care se găsea o hîrtie ce conținea următoarea frază : „Better luck next time". (Data viitoare veți avea mai mult noroc).

11. **Măsurile de securitate nu trebuie să împiedice bunul mers al întreprinderii.**

Toți experții în contraspionaj știu că nu există sistem de apărare eficace 100%. Pe de altă parte, un sistem de apărare eficace în proporție de 95—98%, care este posibil, nu poate fi aplicat la o întreprindere ce trebuie să conceapă, să fabrice, să producă, să distribuie; nu poate fi aplicat, întrucît măsurile de apărare se pot suprapune altor măsuri de natură să dezvolte producția. De aceea, calitatea măsurilor de securitate devansează întotdeauna cantitatea. Într-adevăr, un val prea mare de măsuri enervează personalul și-l face să nu le mai ia în seamă, mai ales dacă se îndoiește de eficacitatea lor.

Este evident, de exemplu, că o secretară nu poate să-și consacre cea mai mare parte a timpului aplicării măsurilor de securitate. Randamentul muncii sale cere deci un minimum de măsuri și precauțiuni. Pentru a asigura cel mai bine securitatea informațiilor din biroul său, ea ar trebui să le țină pe toate sub cheie. Dar ce se face dacă patronul său o cheamă tocmai în momentul în care în biroul ei se află un vizitator ? O măsură simplă, dar care își găsește întrebuințarea în tot mai multe întreprinderi, este aceea ce constă în primirea vizitatorilor în

birouri goale, special amenajate și unde gazdele aduc numai acele documente care le sînt strict necesare.

În unele firme, asemenea birouri nu sînt echipate nici măcar cu telefon, pentru a se evita orice posibilitate de înregistrare a convorbirii, iar mobilierul și pereții sînt verificați periodic de către specialiști, pentru descoperirea oricărui eventual microfon.

Condițiile de muncă și, în marile orașe, lipsa de localuri fac să nu fie posibilă întotdeauna aplicarea unor asemenea măsuri. Dar, misiunea organului însărcinat cu apărarea securității este tocmai aceea de a imagina forme simple și valabile, în funcție de caracteristicile fiecărei întreprinderi.

12. **Securitatea trebuie să fie înțeleasă, admisă și aprobată de către toți.**

Contrar unor păreri — din păcate foarte multe — conform cărora apărarea este datoria exclusivă a specialiștilor în contraspionaj și a paznicilor întreprinderii, ea este sarcina întregului personal. Ea depinde de discreția și vigilența fiecăruia în parte, atît în timpul serviciului cît și după terminarea lui.

Pentru a fi acceptate, măsurile de securitate trebuie să fie mai întîi înțelese, iar aceasta este sarcina persoualului specializat care trebuie nu numai să le explice, dar să și arate în ce direcție se îndreaptă ele și ce urmări poate avea nerespectarea lor. Este bine ca, din cînd în cînd, un specialist din afară să țină cîte o conferință în fața personalului.

Dacă, în cazul oricărei măsuri, nu se asigură mai întîi înțelegerea ei de către cei chemați s-o aplice, aceasta este nulă și fără valoare. În acest caz, este mai bine ca ea să fie înlocuită cu dispoziții elaborate în comun cu cei ce ar manifesta neîncredere, dispoziții rezultate din practică, în care ei pun bază.

Un specialist în contraspionaj invitat să țină una sau mai multe conferințe într-o întreprindere trebuie să înceapă cu demistificarea spionajului din filme și romane, readucîndu-l la proporțiile lui normale și arătînd riscurile pe care le implică. precum și modul cum acționează spionii industriali ; el îl va

remistifica atunci cînd va explica puterea lui reală şi mijloacele întrebuinţate, curioase şi sordide, care pot provoca uneori sute de victime şi adevărate tragedii.

13. Apărarea este întotdeauna morală.

Secretul este o proprietate, aşa cum sînt bijuteriile, titlurile de credit sau conturile la bancă. Chiar dacă este greu de sesizat şi dificil de definit, el trebuie să fie apărat ca orice bun material. Dar, în unele cazuri, această apărare nu se justifică decît în măsura în care ea respectă libertatea persoanei umane.

Apărarea informaţiilor necesită un control al persoanelor care au acces la secrete, control ce se întinde uneori chiar şi asupra antecedentelor celor care ne interesează.

Cînd, dintr-un motiv oarecare, se consideră că o persoană este vulnerabilă, se poate lua în privinţa ei hotărîrea de a-i refuza accesul la unele informaţii. Idealul ar fi ca motivul pentru care este considerată vulnerabilă să fie ţinut secret. La fel şi refuzul de a i se permite accesul. Acest refuz are avantajul pentru persoana vulnerabilă că evită eventualele presiuni ce ar putea să se exercite asupra ei şi cărora nu ar reuşi să le reziste. O asemenea hotărîre constituie de fapt un fel de salvare a unei persoane cu un fond interior de multe ori cinstit, care, datorită unor împrejurări nefericite, poate ajunge să se abată de la îndatoririle ei zilnice.

Un alt aspect moral al apărării priveşte mijloacele fizice de securitate. Se poate, pentru apărarea unui loc oarecare, recurge la măsuri începînd cu o încuietoare sau cîini de pază şi sfîrşind cu tot felul de sisteme de alarmă. Dar gazele toxice, circuitele electrice etc. formal trebuie eliminate. Se întîmplă chiar ca părerile privind diverse sisteme de apărare să fie împărţite, cum ar fi, de exemplu, cele referitoare la dispozitivul automat ce permite închiderea oricărei persoane care ar fi reuşit să pătrundă pe ascuns sau prin efracţie într-un loc interzis.

Apărarea trebuie deci să se desfăşoare în conformitate cu regulile moralei. Dacă se dovedeşte existenţa unui delict, atunci

poate interveni autoritatea legală. Cît despre celelalte delicte, care nu sînt prevăzute de lege în mod expres, trebuie să se caute cea mai bună soluţie posibilă, în conformitate cu morala şi legea.

14. Securitatea cere ca tot personalul întreprinderii să fie mulţumit cu situaţia sa.

Un funcţionar nemulţumit, maltratat sau necăjit constituie un pericol crescînd pentru securitatea unei întreprinderi.

Pentru ca un funcţionar să fie fericit sînt necesare unele condiţii :

— să aibă un salariu convenabil şi, dacă este posibil, mai mare decît cel pe care îl oferă întreprinderile concurente ;

— să i se pună la dispoziţie un birou sau un atelier curat, vesel, bine aerisit şi bine încălzit, precum şi un mobilier şi unelte în perfectă stare, de care să poată fi mîndru ;

— să fie animat mereu de un spirit de întrecere, şi nu de unul de rivalitate ;

— să existe o ierarhie amicală, mereu cu zîmbetul pe buze şi politicoasă ;

— să se creeze o viaţă socială cît mai plăcută posibil în întreprindere şi în afara ei, prin organizarea de cluburi, biblioteci, spectacole, conferinţe, excursii etc.

Din ce în ce mai numeroase sînt firmele care se interesează de viaţa particulară a celui mai neînsemnat funcţionar al lor, de familia, gusturile şi lecturile acestuia, de jocurile sau sporturile pe care le practică. Foarte adesea şeful merge în vizită acasă la subordonat, pentru a discuta cu soţia şi a vedea în ce măsură s-ar putea integra micii societăţi pe care o alcătuiesc familiile celorlalţi funcţionari ai întreprinderii.

În sfîrşit, trebuie vegheat ca locuinţa unui subordonat, nivelul său de viaţă să fie la nivelul celor ale colegilor lui : o soţie nemulţumită, geloasă pe alte soţii poate constitui un handicap la fel de serios ca şi cel reprezentat de un funcţionar nemulţumit sau necăjit.

În cazul în care un funcționar se găsește într-o situație neplăcută (i s-a întîmplat un accident, o boală), întreprinderea trebuie să fie gata să-i sară discret în ajutor, dîndu-i învoire de la serviciu atunci cînd are nevoie și sprijinindu-l prin toate mijloacele posibile pentru a putea trece cu bine obstacolul, chiar de așa manieră încît el să n-ajungă să formuleze o cerere în acest sens.

Dacă se procedează așa, omul nu mai are teribila impresie că smulge un salariu minim de la un adversar puternic, gata oricînd să-l nimicească; el se consideră astfel un membru al grupului din care face parte, iar întreprinderea devine, încetul cu încetul, familia sa, lumea lui.

III. ORGANIZAREA APĂRĂRII

După cum am mai afirmat, soluția ideală constă în aceea ca studierea întreprinderii și a diverselor sale probleme să fie făcută de către un expert, în vederea stabilirii unui plan general de apărare. Apoi, de îndată ce acest plan este întocmit și aprobat de conducerea întreprinderii, să se aleagă un responsabil care, mai tîrziu, va deveni șeful apărării.

Apărarea cuprinde cu fiecare zi ce trece mai multe domenii și se sprijină pe o tehnică din ce în ce mai perfecționată; valoarea concepției ei rezidă deci în originalitatea sa, încontinuu reînnoită.

Ca să fie cu adevărat eficace, o apărare trebuie să se organizeze pe trei planuri : apărare statică, apărare mobilă și apărare exterioară.

În mai toate cazurile, aceste trei planuri, pe care le-am mai putea numi fizic, activ și de inteligență, sînt alcătuite pe principiul fortărețelor feudale, construite din mai multe încăperi succesive și avînd ca ultimă formă de apărare donjonul.

Donjonul de astăzi este casa de fier, biroul sau laboratorul unde se găsesc informațiile de apărat, iar încăperile succesive

sînt reprezentate de zidul camerei, poarta de la intrare, celelalte anexe, ferestrele și ușile pe unde este posibilă trecerea, dar care sînt apărate de sistemele de alarmă, paznicii, ciinii, încuietorile speciale existente etc.

A. APĂRAREA STATICA

Pentru a exista o apărare cu adevărat eficientă a secretelor industriale și comerciale ale unei întreprinderi, aceasta trebuie să se elaboreze plecîndu-se de la principiile de bază ale securității cuprinse într-un regulament precis și complet, obligatoriu pentru întregul personal. Acest ansamblu, de regulă, constituie apărarea statică.

Orice măsură de securitate trebuie să aibă ca obiect apărarea directă sau indirectă a unuia ori a mai multor secrete sau, dacă este posibil, a tuturor secretelor unei întreprinderi, fără a împiedica însă — așa cum am văzut — buna ei funcționare.

Cele trei forme de secrete de apărat sînt documentele, obiectele (mașinile, produsele etc.) și informația „pură".

În timp ce apărarea documentelor și obiectelor poate fi comparată cu cea a oricărui obiect de valoare, apărarea informației „pure" este mult mai complexă, căci ea depinde în cea mai mare parte de cinstea și discreția celor ce au cunoștință de existența ei și de atenția pe care aceștia o manifestă în direcția de a nu divulga nimic, fie chiar și parțial.

Cel care răspunde de apărarea întreprinderii este ales de către direcția generală și nu dă socoteală de activitatea sa decît în fața acestui organism. El este ales în această funcție datorită aptitudinilor sale pentru o asemenea muncă, dar și pentru cultura sa generală și formația lui profesională industrială, care îi permit să cunoască toate aspectele muncii din întreprindere. (Unele firme americane au preferat să angajeze în această funcție cîte un expert în contraspionaj, în general un fost angajat al F.B.I.).

Directorul apărării (securității) este un cadru superior, egal în drepturi cu ceilalți directori, cu care întreține relații foarte strînse și sigure.

În întreprinderile mici și mijlocii, directorul apărării este cel care face clasificarea informațiilor, respectiv separarea celor secrete de cele obișnuite. Apoi, ele sînt discutate la nivelul conducerii operaționale sau chiar al șefilor de servicii, care îl consultă pe directorul apărării ori de cîte ori este nevoie (inclusiv în privința fracționării informațiilor).

În caz de dezacord asupra clasificării sau a sistemului de apărare a unei informații ori a unui document, directorul general este cel care are ultimul cuvînt.

Este foarte important ca numărul documentelor sau al obiectelor clasificate ca secrete să fie cît mai mic. Mențiunea de „secret" constituie prin ea însăși o dezvăluire a unui secret. În multe locuri se folosește următoarea metodă : documentele secrete sînt impregnate cu o soluție invizibilă, în măsură să arate dacă acestea au fost fotografiate. Acest șiretlic permite să nu se mai abuzeze de noțiunea de „secret" și de plicuri sigilate. Or, este îndeobște cunoscut că un secret de a cărui existență se știe poate fi oricînd amenințat să fie sustras, în timp ce unul nereperat nu riscă să fie descoperit decît în cazul unui accident ce n-a putut fi prevăzut.

În unele întreprinderi, serviciile de securitate au creat o codificare internă discretă, care evită multiplicarea documentelor secrete sau a celor ce fac aluzie la alte documente secrete. Apărarea informației „pure" — nu întotdeauna cea mai vulnerabilă, dar cea care „se scurge" cel mai ușor — cere nu numai măsuri deosebite de apărare, stricte și suple, ci și o reînnoire periodică a dispozițiilor și deciziilor, însoțită de o continuă stare de alarmă.

1. Măsuri privind personalul.

— Accesul la informații secrete.

Directorul securității, de acord cu directorul general și cu directorii operaționali sau șefii de servicii interesați, trebuie să întocmească lista precisă a posturilor în care se lucrează cu secrete.

Odată aceste posturi stabilite, ele nu pot fi ocupate decît de persoane care au făcut obiectul unei hotăriri ce le dă dreptul să aibă acces la informații „clasificate".

Hotărîrea de acces, pe care o ia directorul securității, de comun acord cu directorul general, are la bază următcarele criterii : cine are cu adevărat nevoie să cunoască informațiile secrete; calitățile naturale și antecedentele celor în cauză; mediul social și familial din care provin.

Accesul la informații secrete este o dovadă de încredere de care beneficiarul trebuie să fie conștient și, în același timp, mîndru. Acest lucru aduce după sine o serie de responsabilități și obligații, cum ar fi : obligația efectuării de controale, care trebuie executate cu tact și delicat; obligația de a se supune unei anumite discipline de apărare a secretului etc. Unele întreprinderi merg chiar pînă acolo încît cer celor interesați să se angajeze în scris față de conducerile lor că vor respecta cu strictețe instrucțiunile de securitate.

În ceea ce privește controlul, acesta trebuie să fie înainte de toate un ajutor pentru cei vizați. De exemplu, în unele întreprinderi bine organizate, cineva merge de două sau de trei ori pe zi prin birouri și golește toate coșurile de hîrtii. Acest lucru vine în ajutorul celor care lucrează cu informații „clasificate", întrucît îi ferește de eventuale neplăceri

Cînd persoana este respinsă de la acces și ea are deja unele cunoștințe despre informațiile respective, conducerea întreprinderii este cea care trebuie să reglementeze situația, fie mutînd funcționarul în cauză într-un alt serviciu, fie întrerupîndu-i treptat orice contact cu informațiile secrete. Aceasta este însă o

operație foarte delicată, care trebuie să se facă în colaborare cu directorul apărării.

Deși astăzi se pot foarte ușor descoperi antecedentele străinilor sau ale persoanelor care au trăit în străinătate, este o dovadă de precauție dacă nu li se permite accesul la informații „clasificate" decît în cazuri excepționale. Aceeași prudență trebuie să se manifeste și față de folosirea ocazională a unor specialiști, precum și de stagiari. Este bine ca de la această regulă să nu se facă nici o excepție.

— *Vizitatori și stagiari.*

De îndată ce s-a stabilit care sînt informațiile ce trebuie ținute secrete și acestea au fost concentrate într-un singur loc, este necesar să se interzică accesul la ele oricărui vizitator.

Unele firme rezervă un număr de camere primirii vizitatorilor, precum și săli de așteptare confortabile. Uneori, ușa unui asemenea salon nu se poate deschide spre exterior, decît dacă cea care dă spre interior a fost închisă.

Vizitatorii nu trebuie să observe toate aceste măsuri de precauție sau să simtă că ele îi vizează.

Toaletele, lavabourile, vestiarele personalului nu trebuie să fie folosite niciodată de vizitatori; dacă este nevoie, aceștia sînt însoțiți pînă în apropierea locurilor care le sînt rezervate, situate nu departe de sala de recepție. Acest lucru evită orice întîlnire între vizitatori și angajați, orice posibilitate de schimbare între ei a vreunui obiect sau document.

Cînd întreprinderea urmează să fie vizitată de mai multe persoane, acestea trebuie împărțite în grupuri. În acest caz, trebuie avute în vedere următoarele reguli :

— să nu fie primit oricine și, dacă este posibil, să se cunoască numele fiecărei persoane în parte ;

— vizitele să fie organizate astfel încît să nu se treacă prin apropierea zonei vulnerabile ;

— să se aibă în permanență grijă ca vizitatorii să fie mereu grupați și să nu rămînă niciodată singuri.

Este recomandabil ca cel care conduce vizita să fie un funcționar ce are cunoștință despre metodele folosite de spionajul industrial în culegerea de informații și știe să răspundă la întrebările indiscrete.

Ghidul nu trebuie lăsat niciodată singur cu grupul ; este recomandabil ca el să fie însoțit discret de unul sau doi angajați, care să joace rolul unui ciine ciobănesc și să readucă la grup orice vizitator despărțit sau rătăcit.

Acest ansamblu de măsuri se aplică și ziariștilor, fotografilor sau reporterilor. Ei trebuie să fie, în orice împrejurare, însoțiți de un reprezentant al întreprinderii, capabil să controleze informațiile pe care le culeg. Dacă vor să facă un reportaj ilustrat sau filmat, iar direcțiunea și serviciul de securitate sînt de acord, va trebui să se stabilească cu precizie ce vor putea fotografia sau filma, apoi să se urmărească dacă s-au respectat cu strictețe cele convenite.

Stagiarii pun întotdeauna probleme directorului apărării. Ei nu sînt puși să respecte aceleași reguli ca vizitatorii obișnuiți; ei au acces aproape peste tot și pot să circule prin întreprindere fără să fie remarcați. De asemenea, cel puțin în timpul serviciului, ei intră în legătură cu foarte mulți angajați, fiind, astfel, cei mai bine plasați și cei mai indicați să caute și să culeagă informații de toate felurile.

De aceea, în cazul în care avem în întreprindere o astfel de situație, trebuie să veghem la respectarea următoarelor reguli importante :

— stagiarii nu trebuie să aibă acces la informațiile „clasificate" sau în zonele vulnerabile ;

— orice stagiar trebuie supravegheat îndeaproape de către conducerea întreprinderii și de către serviciul de securitate. (Tehnica acestei supravegheri nu ține neapărat de apărarea statică).

— *Paznici și supraveghetori de noapte.*

Timpul cît întreprinderea stă închisă reprezintă prin el însuși un punct slab, iar rolul paznicilor și al supraveghetorilor

de noapte este, foarte adesea, mult mai important decît s-ar crede.

Cei ce ocupă astfel de posturi trebuie să fie nu numai curajoşi şi cinstiţi, dar să posede şi o oarecare instruire, pentru a fi capabili, în caz de nevoie, să ia măsurile care se impun. Ei trebuie, de asemenea, să posede destulă perspicacitate ca să nu comită niciodată imprudenţe.

Directorul unei mici întreprinderi belgiene de produse farmaceutice asista într-o zi la o conferinţă la Luxemburg. Deodată, a observat că din servieta vecinului său a căzut o fotografie a unui grafic care, spre surprinderea lui, i s-a părut cunoscut. Proprietarul fotografiei a ridicat-o repede de jos şi a băgat-o imediat înapoi în servietă, iar omul nostru n-a îndrăznit să-i ceară s-o vadă. Cînd s-a înapoiat la birou, s-a dus la laboratorul de cercetări : pe perete atîrna un grafic asemănător. Pe el era trecut zilnic stadiul în care se găseau diverse experienţe.

S-a adresat imediat unui expert în contraspionaj, care a descoperit că într-o seară paznicul de noapte fusese vizitat de cineva. Chestionat, omul a mărturisit că la cîteva săptămîni după moartea uneia dintre laborante a fost vizitat de către soţul acesteia, care l-a rugat să-i permită să vadă locurile unde a muncit mai mulţi ani la rînd soţia lui. Paznicul a ezitat mult la început, dar pînă la urmă a cedat, iar cînd soţul defunctei laborante şi-a scos aparatul să fotografieze masa unde ea a lucrat, el l-a lăsat s-o facă !

Interogat, soţul fostei laborante a recunoscut că tot ce mărturisise paznicul de noapte era adevărat. El a arătat chiar şi clişeele fotografiilor ce le luase şi pe care se vedeau o masă şi un scaun, iar în fund graficul în discuţie.

Pentru această faptă, paznicul de noapte a fost înlocuit, dar asta n-a redus cu nimic pierderile suferite de întreprindere. Se poate presupune că dacă paznicul n-ar fi fost singur, persoana respectivă n-ar fi reuşit să pătrundă în laborator.

Paznicii trebuie instruiţi periodic asupra sarcinilor care le revin. Ei nu trebuie înlocuiţi în caz de boală sau concediu decît cu alţi paznici ai aceleiaşi întreprinderi. De asemenea, controlul periodic asupra modului cum ei se achită de sarcinile ce le revin este de mare importanţă. La fel şi verificarea lor.

— *Personalul care asigură păstrarea curăţeniei în întreprindere şi cel de întreţinere.*

Curăţenia, care se face aproape întotdeauna în afara orelor de muncă, pune şi ea cîteva probleme destul de serioase. Trebuie vegheat ca această curăţenie în birourile de lucru în care se găsesc documente secrete să se facă în prezenţa a cîte unui salariat din birourile respective sau a unei persoane anume desemnate.

La fel trebuie să se procedeze şi în cazul în care serviciul de întreţinere trebuie să intervină în locuri unde se concentrează documente secrete. Dacă muncitorii care execută lucrările respective sînt din afara întreprinderii, cel mai bine este ca dosarele secrete să fie mutate în altă parte şi supravegheate în permanenţă.

— *Funcţionarii mobili.*

Înţelegem prin „funcţionari mobili" pe de o parte pe cei care în virtutea funcţiei ce o au circulă în afara întreprinderii, iar pe de altă parte pe cei care obişnuiesc să se mute dintr-o întreprindere în alta.

Unii dintre funcţionarii din a doua categorie pot avea motive serioase pentru care se mută dintr-o întreprindere în alta : li se oferă salarii mai bune, au o situaţie familială pe care nu şi-o pot rezolva decît procedînd astfel, au mai multe posibilităţi de avansare etc.

Cînd se încadrează o persoană, este bine ca în contract să i se treacă o clauză prin care să se angajeze că în cazul cînd pleacă din întreprinderea respectivă nu va lucra un anumit

timp la o întreprindere concurentă. Din păcate, unele tribunale nu recunosc ca valabile aceste angajamente.

De asemenea, directorul apărării poate trimite persoanei care a schimbat întreprinderea o scrisoare de punere în gardă.

Trebuie totuși să recunoaștem că acest lucru este mai degrabă o chestiune de cinste și de bună-credință și că în practică este extrem de dificil, dacă nu imposibil, să împiedici un fost angajat al tău să nu dezvăluie unele secrete noii sale conduceri, ori să nu folosească la noul loc de muncă cunoștințe dobîndite în întreprinderea unde a lucrat anterior.

Singura apărare practică, atunci cînd ea este posibilă, constă în a transforma după plecarea unui angajat care avea acces la informații secrete, dacă nu formele de fabricare a unor produse, cel puțin măsurile de apărare a lor.

— *Supravegherea personalului.*

Directorul apărării ține la zi lista persoanelor care au acces la informații secrete și a celor cărora li s-a refuzat acest drept. În acest scop, orice modificare intervenită în privința locului lor de muncă trebuie să-i fie comunicată imediat.

El exercită, în afară de aceasta, un control permanent și discret asupra unora dintre angajați și revine, dacă este cazul, asupra hotărîrilor luate anterior cu privire la accesul lor la secrete.

Unele întreprinderi au adoptat măsura de a-i înzestra pe cei ce au acces în zone interzise cu insigne speciale care le autorizează pătrunderea.

2. **Măsuri privind documentele.**

— *Creație și dispoziție.*

Cel mai adesea, documentele „clasificate" sînt elaborate în biroul unui director sau al unui șef de serviciu; acesta le dictează unei secretare, care apoi le dactilografiază în biroul său. În această situație, chiar dacă accesul în biroul directorului cît

și în cel al secretarei este practic imposibil, chiar dacă vizitatorii sînt primiți în saloane special amenajate, metoda nu este decît relativ sigură.

Din ce în ce mai mult, elaborarea și dactilografierea documentelor strict secrete se fac în camere speciale. Acestea sînt controlate cu grijă și la intervale de timp regulate de către serviciul de securitate, pentru a se vedea dacă nu cumva cineva a instalat aci vreun microfon. Sînt inspectate, de asemenea, șemineurile, coșurile, gurile de aerisire, precum și ferestrele și ușile încăperilor.

Cu cîtva timp în urmă, conducerea filialei franceze a unei mari firme americane aflase că toate hotărîrile luate de consiliul ei erau repede — uneori chiar în aceeași zi — cunoscute de o altă întreprindere concurentă. Înainte de a se căuta un vinovat printre membrii consiliului, s-a făcut apel la un expert în probleme de apărare, care și-a început activitatea cu controlul amănunțit al sălii unde aveau loc dezbaterile curente ale problemelor de producție. Cu toate că n-a descoperit nici un microfon aci, el a cerut ca viitoarea dezbatere a consiliului să se țină într-o altă încăpere.

De data aceasta n-a mai avut loc nici un fel de scurgere de informații. Expertul a dedus de aici că ori la mijloc era mîna unui trădător care încerca să-l îndrume pe o pistă falsă, ori sala de consiliu nu era destul de bine apărată împotriva spionajului industrial. A început atunci să studieze cu atenție ferestrele și, îndeosebi, ușa încăperii alăturate (destinată dactilografei), care dădea spre stradă. O săptămînă mai tîrziu, toate ferestrele erau prevăzute cu jaluzele albe și consiliul se întrunea din nou în această sală. El a asigurat consiliul că putea să discute cît vrea, întrucît nu va avea loc nici o scurgere de informații. Enigma fusese dezlegată : documentele secrete bătute la mașină în camera alăturată sălii de consiliu fuseseră fotografiate de la distanță, prin fereastră, cu aparate cu teleobiective puternice.

Imediat ce un document secret a fost redactat, materialele care au servit la elaborarea lui trebuie alese cu grijă : cele ce urmează a fi păstrate vor fi îndosariate, iar celelalte (conceptele, indigourile, clișeele, schițele, schemele etc.) trebuie distruse. Decît să scriem cu litere mari pe documente „SECRET", cum fac unele întreprinderi, și să atragem astfel atenția asupra lor, mai bine am folosi un cod foarte discret, nesemnificativ, susceptibil să treacă neobservat și, bineînțeles, cunoscut numai de angajații care au acces la ele. Acesta poate fi un simplu punct pus într-un loc oarecare de pe document sau orice alt semn. Asemenea semne trebuie înlocuite cel puțin la un an o dată, cu altele.

Numai autoritatea care a hotărît categorisirea unui document ca secret poate autoriza reproducerea lui parțială sau totală. În acest caz, directorului apărării i se va comunica de ce a fost necesară reproducerea documentului respectiv, în cîte exemplare s-a multiplicat și cine sînt cei care le-au primit.

Orice distrugere de documente secrete trebuie să facă obiectul unor procese-verbale care să fie semnate de două sau mai multe persoane (depinde de importanța lor), directorul apărării avînd obligația să efectueze modificările ce se impun în evidența sa.

— *Transportul documentelor.*

Se poate întîmpla ca în interiorul unei întreprinderi să fie transportate în același timp mai multe copii ale unui document. În fiecare moment trebuie să se știe cine sînt cei care le-au primit.

În unele întreprinderi s-a adoptat metoda folosită de Ministerul de Externe britanic, și anume, aceea de transportare a documentelor secrete în niște casete speciale ale căror chei le dețin numai angajații ce au acces la ele. În funcție de importanța secretelor, există mai multe categorii de casete. De exemplu, informațiile de cea mai mare importanță sînt transportate într-o casetă unică, ce are numai două chei : una dintre ele se află la primul ministru, iar cealaltă la ministrul de externe.

Cei care transportă documente secrete în afara întreprinderii trebuie să fie instruiți ca în caz de urgență să le distrugă. In acest sens, unele serviete sau valize sînt alcătuite de așa manieră, încît operația de distrugere să se facă automat, la deschiderea lor de către un intrus sau prin simpla apăsare a unui buton.

Folosirea în interiorul întreprinderilor a documentelor secrete, de exemplu, la unele lucrări de atelier, cere să existe pentru fiecare caz în parte instrucțiuni precise. Unele părți din documentele secrete, dacă este absolut necesar, pot fi folosite și de persoane cărora li s-a refuzat accesul la ele. Acestea trebuie însă fragmentate în așa fel, încît reconstituirea lor în întregime să fie, dacă nu imposibilă, cel puțin deosebit de dificilă și să necesite existența mai multor complici.

— *Protecția fizică a documentelor.*

In măsura în care acest lucru este posibil, documentele secrete trebuie să fie, așa cum am mai spus, reunite în locul cel mai bine apărat. Documentele nu trebuie scoase din locul unde au fost puse la păstrare decît în caz de necesitate absolută. În funcție de importanța unui document sau altul, deținătorul lui, în cazul în care pleacă în concediu, este bolnav etc., va trebui să-l dea în grija altcuiva sau să-l pună sub cheie în biroul său.

Cheile de la casele de fier, de la seifuri și de la birouri nu trebuie scoase niciodată afară din întreprindere. Directorul apărării trebuie să organizeze păstrarea lor la tabloul de chei. Sistemul cel mai simplu — și care a dat rezultate excelente — de apărare a lor împotriva unui eventual agresor constă în a numerota cheile de așa manieră, încît o persoană neavizată să nu poată descoperi căror încuietori le corespund. În plus, ele trebuie puse într-o casetă specială, care să fie supravegheată continuu.

Dacă este necesară o evacuare rapidă a locurilor în care se concentrează documente secrete (s-a produs un incendiu, o

inundație etc.), se vor lua toate măsurile, pentru a se preveni dispariția lor.

3. Măsuri privind materialele.

Dacă o bijuterie se poate pune la adăpost într-o casetă, un Rolls Royce, un cal de curse sau niște blănuri prețioase vor fi mai greu de protejat în acest mod. La fel se întîmplă și cu materialele unei întreprinderi. De aceea, pentru a le asigura securitatea, serviciile de apărare trebuie să țină seama de o serie de factori, printre care : de îngrămădirea lor ; de schimbările de configurație pe care le comportă; de posibilitățile de sabotaj etc.

Este de la sine înțeles că în acest caz nu se pot da soluții standard. Fiecărui material „clasificat", fiecărei etape a fabricării sale îi corespunde un ansamblu de măsuri proprii.

Apărarea materialelor presupune o organizare rațională, bazată pe fracționarea informațiilor combinată cu gruparea riscurilor.

În unele cazuri, de exemplu, e poate mai avantajos ca diferitele piese din care este alcătuită o mașină să se fabrice în ateliere îndepărtate unele de altele, sau să se creeze rupturi de circuit prin schimbări de denumire ori prin codificări succesive.

Cînd situația permite, se impune crearea de zone în care accesul este permis numai anumitor persoane și gruparea materialelor secrete în interiorul unui „perimetru de supraveghere". Orice străin care ar dori să pătrundă în astfel de zone trebuie identificat, urmînd a se stabili dacă are o asemenea aprobare și din partea cui. Apoi, într-un registru special se trec ora de intrare în zonă și cea prevăzută pentru ieșire, oprindu-i-se, totodată, și actul de identitate, care-i va fi restituit la plecare.

Toate ieșirile „perimetrului de supraveghere" vor fi prevăzute cu porți sau grilaje din fier, care vor sta tot timpul

închise. Nici un vehicul nu va putea intra și ieși de aici fără a fi controlat amănunțit.

În afara orelor de program, toate porțile trebuie încuiate, iar intrările și ieșirile din „perimetru", dacă va fi cazul, se vor face printr-o singură poartă, păzită de cel puțin doi oameni.

Serviciile de securitate vor organiza ronduri la intervale neregulate de timp și de așa manieră, încît printr-un loc să se treacă de cîteva ori pe oră. Unele întreprinderi au întărit acest control cu sisteme electronice de alarmă, care permit depistarea exactă a locului unde a avut loc o agresiune. Paznicii pot fi înarmați sau nu ; aceasta depinde de caracterul secretelor pe care le apără, de modul cum este organizat sistemul de securitate, dar, mai ales, de hotărîrea ce o ia în acest sens conducerea întreprinderii. În multe locuri, ciinii sînt preferați armelor, întrucît ei simt imediat orice apropiere a cuiva de locul păzit și încep să latre, ceea ce le displace mult agresorilor.

Trebuie, în sfîrșit, conceput un sistem de apărare care să pareze orice manevră a agresorului, cum ar fi, de exemplu, atragerea paznicilor într-o anumită parte, pentru ca apoi atacul propriu-zis să se dea în cealaltă parte rămasă descoperită și care de fapt îl interesa.

— Transporturile.

Ca mai toți spionii, cei industriali evită, în măsura în care acest lucru este posibil, agresiunea în forță, iar în fața „bastioanelor" pe care le reprezintă zonele rezervate vor căuta, de regulă, punctul slab.

De cele mai multe ori, materialele secrete sînt mai vulnerabile în timpul transportului. Un bun director de apărare se străduiește să le apere tocmai în aceste momente.

Însoțitorii și șefii de convoaie trebuie temeinic instruiți și verificați, iar orele precise și itinerarele pe care urmează a se face transporturile este indicat să fie comunicate în ultimul moment. De asemenea, pot fi prevăzute și itinerare ocolite, dacă este cazul, precum și plecarea concomitentă a două con-

voaie, fără ca șefii acestora și însoțitorii lor să știe în care anume din ele se află materialele ce trebuie apărate. O mașină pleacă înainte cu sarcini de cercetare, ca să deschidă drumul, iar o alta însoțește convoiul important. Înainte de plecarea convoiului, cei ce îl însoțesc primesc instrucțiuni precise cu privire la modul cum vor trebui să procedeze în cazul în care pe parcurs se întîmplă vreun incident.

Transporturile pe calea ferată se fac în vagoane sigilate, iar încărcările, descărcările și transporturile intermediare se efectuează întotdeauna în prezența unui expert al apărării, care are cunoștințe tehnice.

— *Probele de încercare.*

Probele de încercare a calității unor mașini, mai ales cînd se fac în afara întreprinderii, cer să se ia din vreme măsuri de apărare foarte complexe, întrucît posibilitățile de apropiere de ele ale unui eventual agresor sînt mult mai mari, iar elementele lor componente se găsesc reunite într-un ansamblu, pentru a da rezultatele scontate.

Aceste rezultate se cer și ele, la rîndul lor, să fie protejate. Totuși, în teren deschis, în public deci, e mai greu să-i îndepărtezi pe curioși. Secretul acestei părți a operației depinde de modul cum este organizată ceea ce numim „apărarea activă", despre care vom vorbi în continuare.

B. APĂRAREA ACTIVĂ SAU CONTRASPIONAJUL

Cînd un hoț, în ciuda încuietorii de la ușa dv., a reușit să vă pătrundă în casă, dacă sînteți prezenți, încercați să-l împiedicați să vă ia ceva, iar dacă nu, înștiințați poliția și comunicați obiectul furat. Asta înseamnă că ați trecut de la apărarea statică sau pasivă — încuietoarea de la ușă — la apărarea activă, adică la încercarea de a împiedica furtul sau de a recupera obiectul furat și la pedepsirea hoțului.

La fel se întîmplă și cu întreprinderile. Cînd se descoperă o acțiune a spionilor industriali, intră în joc apărarea activă

sau contraspionajul, care preia, într-un fel, ștafeta apărării statice.

În timp ce apărarea statică este continuă, cea activă nu intervine decît ocazional, pentru a lupta împotriva unui pericol grav. Scopul oricărui contraspionaj este, într-adevăr, acela de a lupta împotriva unei acțiuni sau intenții de spionaj, a cărei semnalare din timp este condiționată, cel mai adesea, de buna funcționare a apărării statice.

Apărarea activă, în cazul întreprinderilor, diferă mult de cea care se execută atunci cînd s-a săvîrșit un simplu furt. Furtul unei informații, în măsura în care nu s-a săvîrșit prin efracție, în majoritatea țărilor occidentale nu constituie, așa cum am mai spus, un delict pedepsibil de lege.

Procesul de pregătire a unui act de contraspionaj începe cu luarea hotărîrii asupra modului cum va trebui să se acționeze și care trebuie să corespundă acțiunilor probabile ale agresorului. În cursul acestei faze, atacul trebuie parat, oarecum ca în jocul de șah, prevăzîndu-se reacțiile posibile ale adversarului, ripostele care pot fi date etc.

Într-o primă fază trebuie deci să se concentreze eforturile mai degrabă asupra acțiunilor agresorilor decît asupra lor înșile. De altfel, dacă agresorul aparține unei rețele sau dacă este manipulat de o organizație, scoaterea lui din circuit nu înseamnă și sfîrșitul operației, întrucît ea va fi continuată de alte elemente. Persoana în cauză poate reprezenta numai o verigă a unui lanț întreg, iar aceasta nu trebuie tăiată, întrucît prin ea se poate ajunge în vîrful organizației.

Înainte de a se lua deci o hotărîre, trebuie să se pună bine diagnosticul răului. În acest scop, va trebui să se răspundă în principal la următoarele întrebări :

— Cine este agresorul ? Îl putem localiza, identifica, cunoaște ? Este vorba de un angajat al întreprinderii, de un antreprenor sau de unul din afara ei ? Ce este el : un debutant, un amator, un „lup solitar" sau un agent al unei organizații ?

— Ce caută el : o informație tehnică, una comercială sau una financiară ? Caută o informație sau mai multe ? Este vorba de o singură agresiune sau de mai multe, simultane sau succesive ?

— Ce metode folosește : citirea, fotocopierea sau furtul documentelor ? Cine îi sînt complicii : un angajat al întreprinderii, un reprezentant sau un stagiar ? Agresiunea ar fi putut fi descoperită mai devreme ? A cui e vina că s-a putut comite agresiunea ?

— Ce a urmărit agresorul prin comiterea agresiunii : să obțină informații pe care să le vîndă altcuiva ? Să fabrice un produs asemănător sau chiar identic ? Să împiedice apariția pe piață a unui produs asemănător cu al său ?

Descoperirea unei agresiuni produce mai întîi stupoare, apoi panică, atunci cînd direcțiunea se simte tentată să se ocupe singură de afacere și să strice totul. În aceste momente, directorul apărării trebuie să se considere un comandant de bord chemat să mențină drept cîrma navei sale. De altfel, în clipe ca acestea nu mai este timp de făcut reproșuri : cînd nava se află în pericol trebuie să te ocupi de înlăturarea avariilor, iar dacă a luat foc, încerci să-l stingi ; analizele și cercetarea cauzelor se fac după aceea.

În caz de descoperire a agresiunii se impune a se acționa mai întîi pentru asigurarea secretului, bineînțeles în măsura în care acest lucru mai este posibil. De multe ori mai ai timpul necesar să-l faci pe agresor să creadă că n-a fost descoperit. Altfel riști fie să precipiți apariția răului, fie să-l ocolești pentru un moment ; or, scopul este să-l înlături definitiv.

Pe urmă, directorul apărării are tot timpul să treacă la apărarea activă. Se va merge chiar, dacă este nevoie, pînă la a se face unele sacrificii, care ar putea consta, de exemplu, în încetinirea producției sau în întîrzierea pentru un timp a livrărilor de materiale. Dacă agresiunea a fost prea periculoasă, de comun acord cu directorul apărării se poate face apel la experți. În acest caz, este bine ca legătura cu experții să

se ia nu direct, prin telefon sau scrisoare, ci mai degrabă prin intermediar.

Contraspionajul seamănă cu o partidă de șah jucată de directorul apărării cu un adversar care, chiar dacă își începe lupta cu mijloace cunoscute — cum ar fi, de exemplu, deschiderea — pe urmă nu va mai proceda la fel.

În contraspionaj există trei moduri de a lupta împotriva unei agresiuni : neutralizînd adversarul, decepționîndu-l sau luînd contramăsuri împotriva lui.

Să luăm un exemplu foarte simplu și să vedem cum se poate aplica la el fiecare din aceste trei elemente ale apărării.

Să ne imaginăm că serviciul apărării unei întreprinderi descoperă microfoane ascunse în sala de consiliu unde au loc consfătuirile directoriale. Neutralizarea adversarului ar consta în a detecta microfoanele și a le face inofensive. Decepționarea lui ar însemna ținerea de ședințe false, în vederea inducerii sale în eroare. Contramăsurile ar fi cele de bruiere a transmisiunilor, pentru ca adversarul să nu înțeleagă nimic.

În continuare, să vedem principalele caracteristici ale acestor elemente ale apărării, care, în practică, pot să se completeze sau să se substituie unele altora.

1. **Neutralizarea** are ca obiect să anihileze ori să slăbească o poziție sau un avantaj deținut de un adversar. Ea se exercită fie direct (descoperind și făcînd inutilizabile microfoanele), fie indirect, luîndu-i-o înainte adversarului în altă parte ; el își dă seama atunci că drumul i-a fost barat și nu mai poate progresa. Dacă, de pildă, apărarea a stabilit că agresiunea este neutralizată prevenindu-l că se expune unor pericole care i-ar putea produce neplăceri (de exemplu, acțiunea lui poate fi făcută publică, fiind posibilă sprijinirea cu probe a campaniei de presă). Există o mie și una de metode pentru a-l face pe agresor să înțeleagă că există un plan de contraatac. Cea mai elegantă — în același timp și cea mai discretă — constă în a lăsa impresia că informația a fost culeasă datorită existenței

unei neglijențe din partea cuiva din întreprindere. Bluful face parte din arsenalul apărării ; totul este să știi să te servești de el și, mai ales, să iei toate măsurile care se impun ; altfel, el devine o armă cu două tăișuri.

Neutralizarea are loc, de obicei, în mod deschis. În această situație, apărarea se străduiește să facă cunoscut sau să lase să se presupună că atacul a fost detectat și că măsurile luate vor permite stăvilirea înaintării agresorului.

În practică, apărarea își rezervă întotdeauna una sau mai multe posibilități suplimentare de manevră ținute secrete, aceasta pentru cazul în care agresorul nu s-ar considera neutralizat și ar merge mai departe. Asemenea manevre pot fi concepute, de exemplu, sub forma unor capcane destinate să-l compromită pe adversar. (Mai departe vom vedea ce măsuri de precauție trebuie luate cînd se instalează asemenea capcane).

Cele două faze esențiale ale spionajului sînt căutarea informației și transmiterea ei. Contraspionajul e bine să intervină cît mai curînd posibil, dacă se poate chiar în prima fază.

Căutarea informației se face, de obicei, în mai multe etape, fiind rare cazurile cînd o informație de valoare poate fi culeasă în întregime dintr-o dată de către un singur spion industrial. Acest lucru este dificil chiar și în cazul unei victime nu prea bine organizate. Căutarea este o muncă minuțioasă, progresivă și mereu frînată de măsurile de apărare statică.

Oricare ar fi stadiul la care a ajuns agresorul, prin această progresare lentă apărarea va putea neutraliza spionajul.

Iată un exemplu recent. Unei firme i s-a furat un document tehnic referitor la o inovație ce interesa marele public. Firma ținea totuși ca informația să rămînă secretă pînă la epuizarea completă a produsului pe care această inovație avea să-l înlocuiască. Serviciul de securitate a conchis că informația tehnică nu prezenta nici un interes pentru concurență, ci, mai degrabă, pentru presă. Un articol într-un ziar pe marginea inovației respective ar fi făcut ca publicul să nu mai cumpere vechiul produs și să aștepte apariția celui nou.

Informația trebuia deci neutralizată. Soluția adoptată ne amintește de jocul de șah. Ea a constat în următoarea operație :

Firma s-a adresat poliției cu o plîngere în care arăta că a suferit un furt prin efracție. Ca probe prezenta lipsa documentului și existența unor urme clare de efracție la o ușă și la o fereastră. Totodată, plîngerea menționa într-un fel foarte precis natura documentului furat. În sfîrșit, plîngerea a fost făcută cunoscută cît mai multor persoane posibil. După aceasta, nici un ziar nu și-ar mai fi permis să publice informația și să riște astfel o acțiune cu caracter judiciar. Ne îndoim că urmele infracțiunii au fost lăsate de hoț, dar așa este contraspionajul !

2. **Decepționarea** are ca scop să-l „intoxice" pe adversar cu informații în întregime sau parțial false. Derutat în acest fel, agresorul își îndreaptă atenția și eforturile spre locuri greșite și la momente nepotrivite. Planurile de decepționare se aplică, de exemplu, în timpul executării unor experiențe, al lansării unor produse noi, al campaniilor publicitare etc.

Orice plan de decepționare cere o elaborare minuțioasă și îngrijită. Falsele informații pe care le conține trebuie să pară nu numai adevărate, dar să și reziste la un examen aprofundat și să corespundă activităților și aparențelor exterioare, dacă nu chiar interioare, ale întreprinderii.

În unele sectoare comerciale în care apărarea statică este dificil de adaptat sau unde directorii, considerînd că ar fi destul de greu de păstrat unele secrete, renunță pur și simplu la orice măsură de protecție, decepționarea merită să ocupe locul ce i se cuvine.

Punerea în practică a unui plan de decepționare trebuie să fie la fel de minuțioasă ca și conceperea lui. De exemplu, deplasările comercianților trebuie acoperite, iar marfa cumpărată este necesar să ajungă la destinație pe căi ocolite și sub diverse mărci. Se poate merge chiar pînă acolo încît să se schimbe forma coletului. De asemenea, se pot prevedea unul

sau mai mulți recepționeri intermediari. În alte cazuri, este nevoie ca unele persoane să facă anumite deplasări, în vederea punerii în aplicare a operației de decepționare.

3. **Contramăsurile** constau în a limita efectele unei agresiuni, lăsînd procesul de spionaj să-și continue cursul. Am văzut, de exemplu, că uneori microfoanele instalate de adversar pot să nu fie scoase din funcțiune, și aceasta din două motive : a) pentru ca adversarul să nu știe încă precis că este urmărit și b) pentru a permite serviciului apărării să afle cît mai multe date despre identitatea agresorului, despre metodele folosite de el, ce îl interesează îndeosebi, pentru cine lucrează etc.

Problema care se pune în acest caz este aceea de a nu se schimba nimic care ar putea fi observat de adversar. Astfel, ședințele vor continua să se țină ca de obicei în sala de consiliu, dar avindu-se grijă ca problemele abordate, continuind să fie de o oarecare importanță, să nu-i fie totuși în nici un fel de folos agresorului. De la caz la caz, bruiajul poate fi folosit, dar cu grijă : de exemplu, pe timp de iarnă, sub motivul că încălzirea centrală se face în mod defectuos, se va putea folosi un radiator electric, iar pe timp de vară, cînd ar fi prea „cald", un ventilator. În timpul cît funcționează unul sau altul dintre aceste aparate, cineva va bruia emisiunea. Adversarul va crede astfel că este vorba de un bruiaj întîmplător, datorat folosirii aparatelor. Unele întreprinderi fac sistematic bruiaj, indiferent dacă știu sau nu că au fost instalate microfoane.

Uneori, contramăsurile pot lua aspectul unor capcane.

Dacă, de exemplu, un serviciu de securitate află că un inginer sau altul din firma pe care o apără transmite în străinătate informații, iar agentul este cunoscut, el poate să curme agresiunea sau s-o lase să-și urmeze cursul, pentru a încerca să afle răspunsuri precise la unele întrebări ca acestea : Care sînt informațiile ce îl interesează cel mai mult ? Ce destinație ia fiecare dintre ele ? În ce scop sînt culese asemenea date etc. ?

După ce a făcut un studiu amănunțit asupra informațiilor pe care le deține, a personalității agresorului, a cunoștințelor sale tehnice, a obiceiurilor și a modului cum își folosește timpul, serviciul de securitate îi întinde o cursă, fie în interiorul întreprinderii, fie în afara ei. Aceasta este o chestiune de imaginație și de experiență.

Capcana trebuie să fie bine pusă la punct și, dacă este posibil, să fie folosită pentru prima oară într-o asemenea împrejurare. Dacă a mai fost folosită și în alte situații, iar agresorul este la curent cu aceasta, contramăsura luată se poate solda cu un eșec : agresorul va bănui repede că a fost descoperit și va lua astfel măsuri pentru o mai bună conspirare a acțiunilor, dacă nu chiar de renunțare la ele. Totuși, în anumite cazuri și după un timp oarecare, acțiunea de întindere a unei astfel de curse poate avea sorți de izbîndă, dacă se reușește ca agresorul să fie scos din „amorțire", fie direct, fie printr-una din legăturile sale, atunci cînd acestea se cunosc. „Dezmorțirea" constă, în principal, în a-l face pe agresor să se miște : de exemplu, ajutîndu-l să restabilească unele contacte (dificil de realizat) și atrăgîndu-l într-o altă direcție, care i s-ar părea mai sigură. Trebuie, de asemenea, procedat de așa manieră, încît să nu fie necesară scoaterea din luptă a adversarului înainte de a-i cunoaște pe toți complicii, metodele și mijloacele de acțiune.

În practică, afacerile de contraspionaj industrial sînt foarte complicate. De multe ori, manevrele sînt delicate, din cauza inexistenței informațiilor complete despre agresor, a scepticismului unora, a ignoranței și a neglijenței altora — în realitate, cel mai adesea, toate acestea nu sînt decît un fel de complicitate — din cauza, în sfîrșit, a unor probleme personale : prietenii, gelozii, meschinării, rivalități, adică șantaje etc.

C. APĂRAREA EXTERIOARA

1. Formarea personalului.

Pentru ca o apărare să fie eficace, trebuie ca toți cei interesați să participe și, mai ales, să creadă în ea.

Dacă este întrebat omul de rînd care este părerea lui despre spionajul industrial, va suride și va spune că există peste tot bandiți, oameni fără căpătîi, dar că aceștia nu sînt mai spioni decît portăreasa lui, atît și nimic mai mult !

La nivelul conducerii întreprinderii și al unor servicii, situația se schimbă într-o oarecare măsură : aici se crede mai mult în posibilitatea existenței unor spioni, dar nu în țara respectivă și nu într-un număr prea mare. Dacă se încearcă să li se explice că acest lucru este un fapt dovedit, în mintea lor se vor gîndi : „S-ar putea să fie adevărat, dar nu în țara noastră, nu în întreprindere la noi".

Experții în psihologie știu că, pentru a-i face pe oameni să constate ceva sau cel puțin să creadă în acel lucru, există două procedee : cel al repetării, al reluării sistematice a unei lozinci sau a unei devize, și cel care constă în a le face pe persoanele vizate să creadă că au descoperit un adevăr, o idee interesantă.

Primul procedeu a stat la baza propagandei germane din timpul celui de-al doilea război mondial.

Cel de-al doilea procedeu, folosit adesea de B.B.C. în timpul ultimului conflict (amintim, în acest sens, emisiunile franceze de la Londra), se bazează pe fapte reale, pe fapte care pot fi, în general, verificate.

În acest caz, scopul urmărit este cu atît mai ușor de atins cu cît subiectul crede că a ajuns și el, prin mijloace proprii, la aceeași concluzie. De aici pînă la a face să se admită falsul prin utilizarea adevărului, nu mai este, bineînțeles, decît un pas, și unii nu se sfiesc să-l facă. Dar nu de această problemă vrem să vorbim acum.

Cînd o întreprindere va înțelege și va admite că este necesar să-și organizeze apărarea împotriva spionajului industrial,

directorul apărării, după ce a luat toate măsurile de păstrare a secretelor în locuri special destinate acestui scop, va trebui să convingă întregul personal de următoarele adevăruri : a) spionajul industrial există și, ca atare, apărarea împotriva lui este necesară; b) încăperile în care se păstrează documentele sînt practic inutile, dacă nu sînt apărate.

Educarea personalului în acest spirit se poate face prin discuții de la om la om, prin conferințe la diferite niveluri, prin instruirea periodică a celor care au acces la documente secrete.

Convorbirile personale și conferințele nu trebuie, mai ales la început, să capete aspectul unor dădăceli. Este indicat ca ele să aibă loc în timpul programului și, dacă este posibil, să fie benevole; în acest fel, personalul va participa la ele cu mult mai multă plăcere și psihologii știu că în asemenea împrejurări oamenii sînt mai „deschiși".

Este bine ca începutul acestei instruiri să-l constituie o conferință generală pentru întregul personal. Există cazuri de întreprinderi care folosesc sfîrșitul după-amiezii de lucru în acest scop și invită la asemenea acțiuni pe membrii de familie ai salariaților. Cînd întreprinderea nu poate în nici un chip să oprească lucrul, se organizează două conferințe, una după alta.

Prima dintre conferințe, ținută de unul sau mai mulți experți, trebuie să fie captivantă, bogată în anecdote și, dacă este posibil, însoțită de unele mici demonstrații. Ea trebuie să vizeze realizarea următoarelor scopuri principale :

— să demistifice spionajul, așa cum îl văd romancierii și cineaștii, și să-l apropie de realitate ;

— să-i facă pe oameni să-și formeze o imagine cît mai reală despre adevăratul spion (cine este acesta, ce metode și procedee folosește etc.) ;

— să prezinte modul de organizare și cel de acțiune ale unor organisme de informații ;

— să-i lămurească pe oameni cum și de ce culegerea de informații cu caracter economic ocupă un loc central în activitatea spionilor ;

— să arate care sînt mijloacele cele mai eficace pentru apărarea unei întreprinderi împotriva spionilor industriali ;

— să demonstreze cum poate să se apere o întreprindere.

Cînd se ajunge la stadiile instruirii la diverse niveluri sau grupuri ale întreprinderii, trebuie alese pentru demonstrații exemple în raport cu activitățile acesteia.

Se vor găsi unele informații care nu mai sînt secrete și de care auditorii au cunoștință. În continuare se alege una din aceste informații, se arată care este importanța ei în bunul mers al întreprinderii, se descompune în părțile sale constitutive, care pot fi secrete, și se arată apoi modul cum pot fi sustrase și ce consecințe pot avea aceste sustrageri. Se va demonstra, de asemenea, modul cum o informație secretă, descompusă în mai multe părți, poate ieși afară din întreprindere, cel mai adesea datorită unor oameni care în fapt n-au vrut să-i facă nici un rău acesteia.

În acest fel, auditoriul va înțelege ce consecințe poate avea pălăvrăgeala și va fi pus în gardă împotriva solicitărilor de orice fel.

Auditoriului i se va vorbi, de asemenea, despre modul cum procedează spionii pentru a determina victimele să le furnizeze informații secrete. Aceste procedee merg de la solicitări simple și fără intenții răutăcioase aparente — dar tot atît de utile pentru spionii industriali, cum ar fi : „Mie poți să-mi spui fără frică asta...", sau, flatîndu-l : „Tu, care ești cel mai bine la curent cu aceste lucruri..." — pînă la cele mai directe, care dovedesc o adevărată tehnică, binecunoscută de specialiști.

În această direcție, auditoriului i se va explica modul cum se desfășoară operația : prima fază, care este limitată la un contact cît mai cordial posibil; cea de a doua, care cuprinde și ea mai multe etape : acordarea de cadouri, promisiunea obținerii unor avantaje etc. și apoi cererea de informații profesionale necompromițătoare; cea finală, în care se ajunge la cereri de date strict secrete în schimbul unor cadouri și sume de bani din ce în ce mai importante etc. Ajunsă în acest stadiu sau și

ceva mai devreme, victima nu mai poate da înapoi, chiar dacă a observat pericolul la care se expune : agresorul deține o poziție prea solidă, iar posibilitatea succesului șantajului este deja evidentă.

La sfîrșitul conferinței se va demonstra că, totuși, șantajul poate fi compromis, dacă victima comunică la timp directorului apărării presiunile la care este supusă. Acesta cunoaște multe din metodele folosite de spioni pentru identificarea de surse de informații și de compromitere a lor și va face tot ce depinde de el ca să ferească victima de un eventual șantaj.

2. Instruirea directorilor de întreprinderi.

De cele mai multe ori, și asta fără ca ei să-și dea seama, cei care sînt mai expuși agresiunilor spionilor industriali sînt directorii. Spionii industriali știu că, cu ajutorul tehnicii sau făcîndu-l să vorbească pe un funcționar ori altul, nu obțin decît un fragment din ceea ce i-ar interesa. Pe cînd, dacă reușesc să-l recruteze pe un director, obțin mai multe fragmente deodată, dacă nu chiar totul. Posibilități de a-i contacta există, căci ei călătoresc foarte mult și acceptă adesea unele invitații.

Cu ocazia unor vizite sau mese de afaceri, ei sînt ascultați cu luare aminte, flatați și solicitați să facă unele mici „servicii".

Un om care s-a obișnuit să arunce la întîmplare mucurile de țigări sau chibriturile nestinse poate să-și cumpere chiar și o duzină de extinctoare, că tot degeaba. La fel și în cazul apărării secretelor. Ar fi o absurditate din partea unui director să organizeze apărarea informațiilor întreprinderii sale fără ca el să fie primul care să respecte instrucțiunile date. Trebuie deci ca și el să fie supus unei anumite instruiri. Există totuși un curios contracurent, care ia naștere din nevoia de a comunica.

Directorii care participă la diverse negocieri de fuziuni de întreprinderi sau de absorbire a unora de către altele, de exemplu, trebuie să știe să aprecieze just ce poate fi comunicat sau nu într-un anumit stadiu al tratativelor.

Pentru a-și duce la bun sfîrșit sarcinile ce le revin, ei trebuie să recurgă la o strategie care cere cînd apărarea unor informații, cînd comunicarea altora. Un program de acțiune ținut secret poate eventual să ducă la o surpriză sau, dimpotrivă, poate permite să se evite panica. Interlocutorul care este prins mereu descoperit în timpul convorbirilor se află întotdeauna în stare de inferioritate.

Directorii trebuie să înțeleagă faptul că, dacă pot să treacă unele din sarcinile ce le revin asupra colaboratorilor, nu același lucru trebuie să se întîmple și cu datoria lor primordială de a apăra întreprinderea. Această datorie nu trebuie să se limiteze numai la orele de serviciu, ci să se îndeplinească tot timpul. Nici o secretară, oricît de pregătită și de bine intenționată ar fi ea, nu va putea să-l împiedice pe director să comită vreo imprudență în timpul unei convorbiri cu un interlocutor sau la o recepție mondenă, după cum nu va reuși nici să-l facă să renunțe la ideea ducerii de documente secrete acasă, dacă el nu se ferește singur și încalcă regulile de securitate stabilite.

3. Cunoștințele și misiunile directorilor apărării.

Această funcție, oarecum nouă, nu poate să dea maximum de randament decît în măsura în care se reușește distrugerea cu succes a miturilor și prejudecăților ce mai există în privința ei. De multe ori, este destul de greu de găsit o persoană care să corespundă unei asemenea funcții; unii văd în această specialitate o piedică în viitorul carierei lor ; alții se tem de o schimbare de atitudine, ca să nu spunem de o oarecare neîncredere din partea colegilor sau a subordonaților lor.

Din fericire, concepția modernă a apărării integrate este pe cale de a înlătura majoritatea acestor obstacole. Un director al apărării nu trebuie să fie nici șef de paznici, nici pastor și nici un funcționar anume desemnat să discute accidentele din întreprindere cu companiile de asigurări. Pentru a fi la înălțimea sarcinii ce îi revine, el trebuie să posede o vastă cultură generală, să fie un bun tehnician și să fie mereu la curent cu tot

ce se întîmplă în întreprindere. Misiunea lui de bază constă în a determina riscurile, în a organiza apărarea și strategia acestei apărări.

Determinarea și evaluarea riscurilor necesită, așa cum am văzut, o cunoaștere aprofundată a întreprinderii. În ce privește strategia apărării, ea se aseamănă cu strategia economică a întreprinderii, de care mai întotdeauna este strîns legată. Ea trebuie să facă față oricărei situații noi intervenite ce ar pune în pericol secretele întreprinderii.

Practic, directorul apărării trebuie să corespundă fiecărei faze a producției, pentru a preveni scurgerile de informații. Pentru a se achita cu succes de această sarcină, directorul apărării trebuie să cunoască bine atît întreprinderea pe care este chemat s-o apere, cît și mijloacele și metodele folosite de spionii industriali în culegerea de informații.

Directorul apărării trebuie să cunoască în aceeași măsură atît tactica adoptată de adversar, cît și posibilitățile pe care le are de a cîștiga bătălia. Numai așa va putea să-i contracareze acțiunile.

4. „Ajutorii" directorului apărării și instruirea lor.

Aceștia sînt funcționarii aleși dintre cei ce dețin o parte din secrete în virtutea funcțiilor pe care le ocupă ori au poziții ce le permit să aibă un asemenea acces. Ei sînt, într-un fel, ajutorii directorului apărării, fiecare răspunzînd de un sector de muncă sau de o zonă geografică unde se concentrează date secrete și asigurînd punerea în aplicare a măsurilor de apărare.

Pentru a-și duce la bun sfîrșit misiunea ce le revine, ei trebuie să fie bine pregătiți din punct de vedere profesional și să aibă unele cunoștințe din domeniul securității. Pregătirea lor în acest ultim domeniu trebuie să se îndrepte în direcția detectării oricăror semne de natură să indice existența unei agresiuni, precum și în aceea a descoperirii metodelor de culegere a informațiilor de către spionii industriali.

7; c. 66

Instruirea „ajutorilor" directorului apărării poate să se realizeze pe calea efectuării unor stagii pe lîngă alți „ajutori", care au căpătat deja o oarecare experiență în munca de apărare a secretelor întreprinderii. Dar, ar fi mai simplu — și poate și mai eficace — să se organizeze o serie de conferințe, în care să se prezinte și unele exerciții practice. Și, cum tehnica culegerii de informații și de apărare a lor evoluează tot atît de repede ca și industria modernă, reciclarea periodică este de dorit.

5. Instruirea funcționarilor care au acces la date secrete.

În orice întreprindere există un număr oarecare de persoane vulnerabile, respectiv cele care lucrează cu date secrete. Pentru un spion industrial descoperirea lor este relativ ușoară și foarte adesea ele sînt contactate direct sau indirect, după ce s-a făcut în prealabil apropierea obișnuită de care am vorbit. Este deci nevoie ca ele să fie prevenite asupra pericolelor care le pîndesc, dîndu-li-se sfaturi practice, care să difere de la un loc la altul.

Secretarele directorilor, de exemplu, trebuie instruite să distrugă toate adnotările secrete, indigourile și panglicile consumate de la mașinile de scris, să fie precaute în întîlnirile cu necunoscuți etc.

În ceea ce-i privește pe șefii serviciilor de cercetare, aceștia trebuie instruiți cum să-și fracționeze informațiile, cum să se comporte în timpul unor întîlniri de afaceri sau particulare, cum să distragă atenția interlocutorilor de la problemele de muncă, cum să facă să dispară orice urmă de reziduuri, deșeuri, rebuturi etc.

Toate acestea, foarte adesea subestimate, constituie totuși baza însăși a unei apărări serioase.

6. Instruirea paznicilor și a supraveghetorilor.

Paznicii și supraveghetorii, în cea mai mare parte a lor, nu sînt instruiți în privința prevenirii scurgerilor de informații. Li

se cere doar să fie prezenți la anumite ore la serviciu și nu li se spune altceva nimic decît că să nu dea nimănui voie să intre în întreprindere în afara orelor de program și să-și facă rondul obișnuit pentru a se asigura că nu s-a strecurat nici un hoț înăuntru și nu s-a produs nici un incendiu.

Orice spion industrial știe că, pentru o primă explorare, nouă din zece paznici de noapte sînt oameni corespunzători; sînt sociabili, fiind gata să furnizeze o serie de informații la prima vedere neînsemnate : numerele de telefon ale unor cadre, amplasarea anumitor ateliere sau clădiri, uneori chiar și parolele lor de recunoaștere !

Este cunoscut cazul unui spion ce a acționat sub acoperirea de ziarist care își propusese să scrie un articol despre paznicii de noapte. Pe această cale, el a obținut planul complet al amplasării diferitelor încăperi ale unei întreprinderi — pe care paznicul avea instrucțiuni să nu-l dea decît pompierilor în caz de incendiu —, adresele și numerele de telefon ale tuturor directorilor și șefilor de servicii, precum și o listă completă a personalului.

Efectuarea instruirii necesare — care este relativ simplă — a paznicilor și supraveghetorilor trebuie considerată ca fiind o chestiune esențială : ei constituie un element important al apărării în timpul cînd ceilalți salariați nu sînt la serviciu.

Cel mai bun mijloc de instruire este pregătirea în timpul serviciului și, îndeosebi, noaptea, printr-o serie de explicații scurte, urmate de exerciții practice. Ei vor învăța astfel foarte repede cum trebuie să reacționeze față de un vizitator curios, de un pretins director sau de un „plimbăreț" ce mai întîrzie în drum spre casă și care are poftă să stea de vorbă cu cineva. Totodată, vor învăța și cel mai bun mijloc de a reacționa în caz de pericol, precum și faptul că nu este indicat să-și piardă timpul prin ronduri nejustificate.

Un paznic bine instruit va ști întotdeauna cum să evite conflictul cu agresorul său. Aceasta cu atît mai mult cu cît, conform unor statistici, majoritatea paznicilor sînt în vîrstă și,

ca atare, nu se pot lupta cu oameni bine antrenați și cu o forță fizică superioară lor. Chiar paznicii înarmați nu sînt de temut pentru un expert în acest gen de luptă, nemaivorbind de faptul că mulți dintre ei nici măcar nu știu cum să se folosească de arme.

În unele țări, paznicii de noapte sînt dotați cu fluiere de polițiști, care pot fi folosite cu succes în cazul cînd întreprinderea se află în pericol. De asemenea, cîinii sînt în unele situații mult mai eficaci decît armele de foc.

D. PRODUSUL NOU ȘI SISTEMUL DE APĂRARE A LUI

Înainte de a încheia acest capitol să ne referim pe scurt la cîteva probleme mai deosebite referitoare la apărarea produsului nou.

Pentru majoritatea întreprinderilor, divulgarea prematură a informațiilor referitoare la un produs nou constituie un pericol serios : acesta poate merge de la diminuarea simțitoare a cifrei de afaceri pînă la pierderi grave, uneori chiar catastrofale. După mîinile în care cad, informațiile divulgate sînt exploatate în diverse feluri, și pierderilor comerciale imediate li se pot adăuga repercusiuni financiare, dificultăți în lichidarea stocurilor produsului vechi, afectarea prestigiului întreprinderii, cîștigarea unor poziții mai bune de către concurență pe aceeași piață etc.

Apărarea efectivă a noului produs este necesar să înceapă încă de la conceperea lui; asta înseamnă că directorul apărării trebuie să fie la curent cu fiecare stadiu de fabricare, explicîndu-se, astfel, de ce se impune ca el să ia parte la toate dezbaterile de producție din întreprindere, pînă la cel mai înalt nivel.

Ideea originală și primele studii sînt automat protejate de sistemul general de apărare statică al întreprinderii, care acoperă locurile de studii și cercetări. Se poate întîmpla totuși ca cel care a avut ideea originală să fie cineva din afara întreprinderii. În această situație, directorul apărării trebuie să se străduiască să afle dacă n-o mai cunoaște și altcineva; în caz afirmativ, el trebuie să avertizeze imediat conducerea întreprinderii.

Se știe că un produs foarte diferit, dar răspunzînd acelorași motivații, poate deveni un redutabil rival; or, un asemenea produs poate foarte bine să fie elaborat plecîndu-se de la elemente de informație slab apărate.

Programul de apărare va trebui să se aplice la toate stadiile de studii și fabricare, pînă la punerea noului produs în vînzare. El începe cu o serie de studii preliminarii, care vor permite să se stabilească reguli de apărare pentru fiecare etapă.

Cînd există deja un sistem de securitate, este suficient, mai ales la început, ca informațiile referitoare la produsul nou să fie incluse în circuitul acestuia. Nu mai rămîn de rezolvat decît problemele care îi sînt caracteristice : importarea unor piese din străinătate, cumpărarea eventuală de materii prime etc.

În practică rar se întîmplă ca un program de apărare să nu sufere unele modificări. În fiecare etapă intervin elemente noi, uneori chiar schimbări de program, care necesită modificarea măsurilor de protecție existente sau luarea altora suplimentare.

Cînd serviciul de apărare a conceput și pus în practică un program de asigurare a securității unui produs, el trebuie să-l urmărească atîta timp cît există date secrete. De asemenea, este necesar să verifice continuu eficacitatea programului, asigurîndu-se că măsurile luate nici nu împiedică și nici nu încetinesc activitățile întreprinderii.

Iată, cu titlu de exemplu, cum a organizat o firmă prevenirea scurgerilor de informații privind fabricarea și apariția pe piață a unui nou model de țigări, printr-un plan de decepționare.

Pentru a se evita orice surpriză din partea concurenței, planul de decepționare a fost elaborat în cel mai mare secret, la sediul firmei, într-o suită de birouri fără telefon și cu uși fără sonerii, ce nu se puteau deschide decît cu ajutorul unor chei speciale și care se reînchideau automat. Cu excepția celor care elaborau planul, nimeni nu avea acces în încăperile res-

pective. În plus, cel puțin o dată pe zi, un expert înarmat cu aparate adecvate venea să detecteze eventualele microfoane.

Împotriva scurgerilor de informații pur întîmplătoare, noul model a primit două nume de cod : Dynamo și Autobahn. Astfel că, în conversațiile și corespondența cu antreprenorii, firma folosea pentru produsul nou termenul Dynamo, iar corespondenții pe celălalt.

În sfîrșit, pentru a se dejuca orice tentativă serioasă de agresiune din partea unui spion sau a unui grup de spioni industriali, preparativele lansării noului produs s-au făcut în diverse locuri : textele și desenele au fost elaborate la Zürich, primele modele au fost experimentate în Țările de Jos, fotografiile și clișeele care le reprezentau au fost făcute la Paris etc.

În ciuda tuturor acestor precauțiuni, au existat totuși cîteva mici alarmări; cea mai îngrijorătoare a fost aceea cînd, în timpul transportului între Londra și Paris, a dispărut un colet cu pachete goale de țigări, care urmau să fie fotografiate. Conținutul coletului, ambalat cu grijă și prevăzut cu numeroase sigilii secrete (pentru a se vedea dacă a fost sau nu deschis în timpul transportului), fusese înlocuit cu alte materiale de aceeași greutate.

Se presupune că coletul respectiv fusese înlocuit cu un altul sigilat la fel de către niște traficanți de țigări, care credeau că în acest fel fac o afacere bună. Cînd n-au găsit în colet decît pachete goale, nu și-au dat seama ce descoperire făcuseră și ce venit le-ar fi putut aduce aceasta. Temîndu-se că li s-a întins o capcană, au distrus coletul.

Secretul a fost deci bine păstrat, pentru că cei care l-au furat n-au fost niște spioni industriali, ci niște hoți obișnuiți !

VIITORUL

Existența oricărui comerț sau industrii de astăzi este o luptă contra cronometru. Altădată, un industriaș își putea permite să aștepte să vadă de ce are nevoie consumatorul, pentru ca apoi să fabrice produsul pe îndelete. Astăzi, pentru a supraviețui, el trebuie să știe care vor fi nevoile consumatorului de mîine, de poimîine, ale celui din viitorii cinci sau chiar zece ani, el trebuie apoi să poată fabrica dinainte ceea ce astăzi este greu vandabil, dar va fi vîndut cu preț bun mîine sau mai tîrziu; în sfîrșit, el va trebui să fie în măsură să capteze, să orienteze gusturile și dorințele consumatorului pentru a putea la momentul oportun, la ora H, nici prea devreme, nici prea tîrziu, să-și lanseze produsul.

A fost, de asemenea, un timp cînd în multe întreprinderi era posibil să se întîrzie, să se împiedice chiar progresul tehnic, pentru a se putea vinde unele produse, care altfel s-ar fi demodat și deci n-ar mai fi putut fi comercializate. Astăzi, acest lucru este din ce în ce mai greu. Cel mai bine este să se prevadă gusturile, nevoile și dorințele unei societăți consumatoare viitoare, dar să se prevadă bine. De exemplu, fabricarea de mașini de spălat veselă este din zi în zi mai rentabilă. Prevăzînd această cerere, fabricanții, cu ajutorul publicității, au întreținut-o cu grijă, au cultivat-o și au făcut-o să înflorească. Dar ei știu foarte bine că peste cîțiva ani, relativ puțini, evoluția

comerțului alimentar, a modului de a trăi și de a mînca va face ca vesela actuală să nu se mai găsească decît în muzee. Astăzi, de altfel, multe alimente, după cum știm, sînt vîndute în veselă care se aruncă după ce este folosită. De aceea, fabricanții se gîndesc deja la inventarea de alte modele de mașini, care să pregătească, să fiarbă, să reîncălzească mîncarea ce va fi consumată de către familiile de mîine. Cît despre vînzătorii de veselă care nu se gîndesc la această perspectivă, vor fi obligați să dea faliment.

Alt exemplu : consumul de tutun este peste tot, în fiecare zi, mai important, mai mare. Totuși, așa cum susține, de altfel, și unul dintre cei mai mari fabricanți englezi de țigări, va veni o vreme cînd lumea nu va mai fuma. De pe acum se cunoaște că unii specialiști ai acestei firme care au inventat extraordinarele mașini de fabricat țigări și de împachetare a lor, lucrează la niște proiecte de mașini pentru fabricarea unor parfumuri, creme de față, săpunuri și a unor noi modele de ambalaj, total diferite de cele existente. Natural că spionii industriali mișună în jurul acestor proiecte ca viespile în jurul unui borcan cu dulceață.

Pentru cine lucrează ei oare ? Pentru cei care au nevoie să știe, căci, pentru a supraviețui, trebuie să afli nu numai ce pregătesc concurenții direcți, ci și cei ale căror fabrici vor putea fi reprofilate mîine pe producția ta.

Ca să răspundem acestei necesități de informare, trebuie să recurgem la cercetarea pieței, la identificarea și studiul unor statistici și bilanțuri, să descoperim care vor fi nevoile, gusturile și înclinațiile consumatorului de mîine. Este, de asemenea, bine să se afle ce gîndesc, ce prevăd, ce fac concurența locală și cea internațională, pe ce bază și în ce direcție se îndreaptă cercetările lor. Aici se trece, cel mai adesea pe nesimțite, de la căutarea de informații perfect normală, morală și legală, la cea indirectă și mai puțin morală.

Orice întreprindere care nu face un minim de efort în acest sens va fi iremediabil sortită să dea faliment, spun cei mai

mulți industriași de dincolo de Atlantic. Numeroși sînt cei care împing cercetările dincolo de limitele bunei-cuviințe, dacă nu chiar și de cele ale legilor. În fapt, din momentul în care o întreprindere își organizează propriul serviciu de cercetare a pieței, se poate considera că ea este pe calea ce va duce, mai devreme sau mai tîrziu, la spionajul industrial.

Dar, dacă o informație utilă privind un concurent reprezintă un avans în eterna luptă împotriva timpului, tot atît de adevărat este și faptul că orice informație obținută de către un concurent face ca propriul efort în acest sens să fie o inutilitate. Astfel că de la cercetarea pieței se trece relativ ușor la organizarea apărării propriilor date secrete. În S.U.A., în Japonia și acum și în Europa, majoritatea întreprinderilor mari dispun de două servicii bine distincte : unul de cercetare și altul de apărare. În fruntea fiecăruia dintre aceste servicii trebuie să se găsească oameni competenți, cu experiență în munca de informații sau contrainformații, poate chiar în amîndouă.

Așa cum am mai amintit deja, nu există nici o legislație care să permită să se lupte cu eficacitate împotriva spionajului industrial. Dacă este necinstit și ilegal să-ți însușești un portofel găsit pe șosea, este numai necinstit, dar nu și ilegal să-ți însușești o informație confidențială pe care ai auzit-o la telefon sau ai găsit-o într-un coș de hîrtii. Dintre toate delictele, spionajul industrial este cel mai greu de definit. Chiar și acolo unde există o oarecare reglementare legislativă, de multe ori se nasc discuții asupra încadrării juridice a prejudiciului adus.

În unele țări se află în stare embrionară organizarea de apărări colective. În Japonia, țară prin excelență agresoare sub aspectul spionajului industrial, „Institutul de apărare națională", iar în S.U.A. „American Society for Industrial Security" grupează în jurul lor majoritatea întreprinderilor importante, conștiente de pericolele care le pîndesc. Aceste organisme sînt aprobate și primesc ajutor din partea guvernului. De asemenea, în S.U.A., Departamentul Comerțului și F.B.I. trimit lunar la

mai mult de cincizeci de mii de întreprinderi cîte o notă confidențială asupra spionajului industrial.

Le fel, în Franța, Direcția supravegherii teritoriului nu o dată a intervenit direct în prevenirea diverselor operații de mare anvergură care vizau ansamblul industriei franceze.

Așa cum există specialiști în organizarea producției, tot așa există și specialiști în munca de informații și contrainformații, care pot sta la dispoziția unor întreprinderi ce au nevoie de ei. Acești experți, care nu trebuie confundați cu polițiștii sau detectivii particulari, sînt singurii capabili să lupte eficace împotriva oricărei tentative de spionaj industrial, să pareze răul, să astupe o eventuală breșă și să organizeze sau să reorganizeze un serviciu de apărare în interiorul întreprinderii.

Prin ce diferă munca lor de cea a unui polițist ? La această întrebare, John Ellen, expert în contraspionaj industrial, răspunde :

„Dacă poliția caută o minge de tenis despre care știe că se află într-un cîmp de joc, ea va angrena mulți polițiști, va înconjura locul respectiv și toată lumea va căuta. Dacă un expert în contraspionaj caută o minge de tenis despre care știe că se află într-un cîmp de joc, el se va strădui să descopere mai înainte cine a fabricat-o, cui i-a fost vîndută și cine a avut interes s-o arunce.

Poliția va regăsi mingea, aceasta este sarcina ei. Expertul în contraspionaj, care lucrează singur, știe de ce a fost pierdută sau aruncată mingea și, dacă ne gîndim bine, acest lucru interesează înainte de toate".

CUPRINSUL

	Pag.
— Introducere	3
— Mică istorie a spionajului industrial	5
— Cum acționează spionul industrial ?	15
— Cine sînt spionii industriali ?	31
— Apărare și contraspionaj în diferite țări	45
— Securitatea și știința apărării întreprinderilor	53
I. Ce să apărăm ? Cum ?	55
II. Principiile de bază ale apărării	56
III. Organizarea apărării	70
A. Apărarea statică	71
B. Apărarea activă sau contraspionajul	84
C. Apărarea exterioară	92
D. Produsul nou și sistemul de apărare a lui	100
— Viitorul	103

Responsabil de carte : cpt. ALEXANDRU HASNAŞ ; Redactor literar : cpt. VASILE GHEORGHE ; Corector : a.c. RADU STOIAN
Dat la cules : 18.06.1971. Bun de tipar : 09.07.1971.

Tipărit în 1 500 de exemplare, din care 1 400 pe hîrtie semivelină şi 100 de exemplare pe hîrtie velină, format 16/61 × 86.
Lucrarea conţine 108 pagini.

„Într-o eră ca a noastră, de creativitate accelerată, cînd produsele noi se învechesc în cîteva luni, riscînd chiar să nu mai fie noi înainte de punerea lor în vînzare, securitatea tinde din ce în ce mai mult să devină un factor important al strategiei economice".